

زنان در زمانه استالین

ویراستهٔ ملانی ایلیچ
ترجمهٔ سمیه طباطبایی

بنگاه ترجمه و نشر
کتاب پارسه

یادداشت‌ها

فصل اول

این بخش با کمک لیندا ادمونسون، استفانی هارتر و ملانی ایلیچ آماده شده است. مقاله پیش از این در کنفرانس «جنسیت در تاریخ و فرهنگ روسیه» (۱۹۹۶)، دانشگاه بیرمنگام ارائه شده است.

2. A.V. Artyukhina, 'Nashi zavoevaniya', in *Uchastnitsy velikogo sozidaniya* (Moscow, 1962) p. 37.
 3. Artyukhina, 'Ocherednye zadachi Partii po rabote sredi zhenshchin v SSSR: doklad zasedanii Moskovskogo partaktivu' (18 October 1929), RGASPI, f. 17, o. 10, d. 490, l. 51.
 4. D. Petrovskii, '122-ya stat'ya Stalinskoi Konstitutsii', *Obshchestvennitsa*, no. 1, 1936, p. 6.
 5. P.M. Chirkov, *Reshenie zhenskogo voprosa v SSSR (1917-1937 gg.)* (Moscow, 1978); V.L. Bil'shai, *Reshenie zhenskogo voprosa v SSSR* (Moscow, 1956); M. Buckley, *Women and Ideology in the Soviet Union* (London, 1989), pp. 108-35.
 6. H. Haumann, *Geschichte Russlands* (Munich, 1996), and E.A. Wood, *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia* (Bloomington, Indiana, 1997).
۷. پرونده‌های شخصی آرتیوخینا در بایگانی منطقه تور ممکن است جزئیات بیشتری در مورد

این موضوعات داشته باشد.

۸. به گفته کلمنتس در کتاب زنان بلشویک نام اصلی آرتیوخینا، سوروکینا بود. نک:

B.E. Clements, *Bolshevik Women* (Cambridge, 1997) p. 27.

9. *Tverskaya oblast': entsiklopedicheskii spravochnik* (Tver, 1994) p. 46.

۱۰. برای نمونه نک: W.B. Husband (۱۹۹۰) «انقلاب در کارخانه: تولد صنعت نساجی

شوروی» (آکسفورد، ص ۱۸) که در آن زندگی روزمره کارگران کارخانه پیش از جنگ

جهانی اول را با ویژگی‌های متمایزی همچون: ساعت کار طولانی، شرایط دشوار زندگی

و رژیم غذایی ساده و متوازن توصیف می‌کند.

10. A. Hillyar and J. McDermid, *Revolutionary Women in Russia, 1870-1917: a Study in Collective Biography* (Manchester, 2000) pp. 142, 146.

11. B. Fieseler, *Frauen auf dem Weg in die russische Sozialdemokratie, 1890-1917: eine kollektive Biographie* (Stuttgart, 1995) p. 178.

۱۲. دو نسل از زنان سوسیال دموکرات روس وجود داشت: کسانی که پیش از تأسیس حزب

در ۱۸۹۸ به جنبش سوسیال دموکرات پیوستند و کسانی که پس از سال ۱۹۰۵ فعال

شدند. نسل دوم که در پی رویدادهای انقلابی سیاست‌زده بودند، از ایام جوانی به پیوستن

به جنبش انقلابی تمایل داشتند.

Ibid., pp. 34-5.

13. Artyukhina, 'Polveka', in *Oktyabrem rozhdeniye* (Moscow, 1967) p. 15.

14. V.E. Bonnell, *Roots of Rebellion: Workers' Politics and Organisations in St Petersburg and Moscow, 1900-14* (Berkeley, California, 1983) p. 321.

15. *Ibid.*, pp. 338-44.

16. H. Hogan, 'Industrial Rationalization and the Roots of Labor Militance in the St Petersburg Metalworking Industry, 1901-14', *Russian Review*, vol. 42. , no. 2, 1983, p. 185.

17. *Ibid.*, pp. 185-6; R. Glickman, *Russian Factory Women: Workplace and Society, 1880-1914* (London, 1984) p. 200.

نام این زنان ذکر نشده اما احتمالاً آرتیوخینا یکی از آنان بوده است.

18. Clements, *Bolshevik Women*, pp. 100-9.

19. A. Bobroff, 'The Bolsheviks and Working Women, 1905-20', *Soviet Studies*, vol. 26, no. 4, 1974, pp. 540-67; B. Williams, 'Kollontai and After: Women in

- the Russian Revolution, in S. Reynolds (ed.), *Women, State and Revolution: Essays on Power and Gender in Europe since 1789* (Brighton, 1986) pp. 65–6.
20. Artyukhina, 'Proidennyi put', in *Zhenshchiny v revolyutsii* (Moscow, 1959) p. 31.
21. *Ibid.*, p. 28.
22. Artyukhina, 'Polveka', p. 21.
23. B. E. Clements, 'The Birth of the New Soviet Woman', in A. Gleason, P. Kenez and R. Stites (eds), *Bolshevik Culture* (Bloomington, Indiana, 1985) p. 220.
24. RGASPI, f. 124, o. 1, ed. khr. 83, l. 5.
25. Artyukhina, 'Pervyi zhenskii rabochii zhurnal v Rossii', in *Vsegda s vami: sbornik posvyashchennyi 50-letiyu zhurnala 'Rabotnitsa'* (Moscow, 1964) p. 138.
26. For comments on Nikolaeva's participation in the opposition, see E.H. Carr and R.W. Davies, *Foundations of a Planned Economy, 1926–29*, vol. 1 (Harmondsworth, 1969) p. 714.
27. RGASPI f. 124, o. 1, ed. khr. 83; GARF, f. R-9601, o. 1. The notes in the files are limited to short biographic details and some messages of greeting to Artyukhina.
28. See also Wood, *op. cit.*, pp. 210–14.
29. Artyukhina, 'Delegatskie sobraniya – shkola kommunizma', *Kommunistka*, no. 7, 1925, pp. 4–9; T. Krasnykh, 'V obshchezhitii ...', *Rabotnitsa*, no. 34, 1927, p. 7; Anon., 'Mysli delegatki', *Rabotnitsa*, no. 11, 1923, p. 28; 'Novym delegatkam', *Rabotnitsa*, no. 23, 1927, p. 1.
۳۰. در سال ۱۹۲۴ تعداد ۲۰۹ هزار نماینده وجود داشت که ۲۴ درصد آن‌ها کارگر، ۵۹ درصد دهقان، ۹ درصد کارمند و ۸ درصد زنان خانه‌دار و همسران کارگران بودند. در سال ۱۹۲۵ تعداد کل به ۳۷۸ هزار نماینده افزایش یافت. در این باره نک:
- Zhenshchina i byt: materialy po rabote sredi zhenshchin v klube, krasnom ugolke, obshchezhitii, zhenkruzhke i dr.* (Moscow, 1926) p. 53.
- تعداد نمایندگان دهقان از ۳۲۲ هزار نفر در سال ۱۹۲۶ به ۶۰۷ هزار نفر در ۱۹۲۸ رسید. در سال ۱۹۲۹ تعداد کل نمایندگان به بیش از یک و نیم میلیون نفر رسید. نک:
- RGASPI, f. 17, o. 10, d. 490, l. 32, and Artyukhina, 'Delegatskie sobraniya v sotsialisticheskoi perestroike derevni', *Kommunistka*, no. 1, 1930, p. 9.
- در باره موفقیت در جلسات نمایندگان همچنین نک:

- B. Farnsworth, 'Village Women Experience the Revolution', in B. Farnsworth and L. Viola (eds), *Russian Peasant Women* (Oxford, 1992) pp. 145–66.
32. Chirkov, op. cit., 89.
۳۳. به فصل هشتم این کتاب نوشته مری باکلی مراجعه کنید.
۳۴. علاوه بر فصل باکلی نک:
- R. Maier, 'Die Hausfrau als *kul'turtreger* im Sozialismus', in G. Gorzka (ed.), *Kultur im Stalinismus* (Bremen, 1994) pp. 39–45, and T. Schrand, 'Soviet "Civic-inded Women" in the 1930s: Gender, Class and Industrialization in a Socialist Society', *Journal of Women's History*, vol. 11, no. 3, 1999, pp. 126–50.
35. Artyukhina, *Itogi vsesoyuznogo s'ezda rabotnits i krestyanok – chlenov sovetov* (Moscow, 1927).
36. Ibid., p. 33.
37. Artyukhina, 'Na bor'bu s nedostatkami v bytu i stroitel'stve', *Kommunistka*, no. 5, 1928, pp. 3–8.
38. Artyukhina, 'Melochi byta', *Rabotnitsa*, no. 18, 1928, p. 3.
39. Ibid., p. 4.
40. K. Manicke-Gyongyosi, 'Soziale Rationalisierung und Geschlechterverhältnisse in der Sowjetunion der zwanziger und dreissiger Jahre', in D. Reese, E. Rosenhaft, C. Sachse and T. Siegel (eds), *Rationale Beziehungen? Geschlechterverhältnisse im Rationalisierungsprozess* (Frankfurt, 1993) p. 20.
41. See Clements, *Bolshevik Women*, Wood, op. cit. and W.Z. Goldman, 'Industrial Politics, Peasant Rebellion and the Death of the Proletarian Women's Movement in the USSR', *Slavic Review*, vol. 55, no. 1, 1996, pp. 46–77.
42. Chirkov, op. cit., pp. 79–81.
۴۳. برای نمونه نک:
- E.M. Konius, *Puti razvitiya sovetskoi okhrany materinstva imladenchestva* (Moscow, 1954).
- هنوز به مطالعه در این زمینه توجه کافی نشان نداده‌اند.
44. L.M. Kaganovich, 'Perestroit' rabotu sredi rabotnits i krest'yanok', *Kommunistka*, no. 14, 1929, p. 4.

45. Ibid.
46. Artyukhina, 'Zhenrabetu vesti vse partiei v tselom,' *Kommunistka*, no. 2,3/ 1930, pp. 6-10.
47. Ibid., p. 6.
48. RGASPI, f. 17, o. 10, d. 490, ll. 31-55.
49. Haumann, op. cit. pp. 551-2.
50. RGASPI, f. 17, o. 10, d. 490, ll. 31-55.
51. Artyukhina, 'Pervyi zhenskii rabochii zhurnal,' p. 144.
52. Artyukhina, 'Nashi zavoevaniya,' p. 22.
53. Fieseler, op. cit., p. 246.
54. Ibid., pp. 246-58.
55. Artyukhina, 'Proidennyi put', p. 21.
56. A. Holt, 'Marxism and Women's Oppression: Bolshevik Theory and Practice in the 1920s,' in T. Yedlin (ed.), *Women in Eastern Europe and the Soviet Union* (New York, 1980) pp. 87-114.
57. Clements, 'Birth of the New Soviet Woman,' pp. 225-6.
- اشاره می‌کند که بلشویک‌ها در ایدئولوژی و سیاست، پیوسته آزادی زنان را دنباله‌رو هدف بزرگ‌تر انقلاب کل جامعه می‌دانند.

فصل دوم

نویسندگان بسیاری از مقالات رابوتیتسا‌ناشناس یا به نام مستعار بودند.

1. *Random House Dictionary* (New York, 1980)
2. *Concise Oxford Dictionary* (Oxford, 1964)
3. See, for example, L. Haywood, F. Kew and P. Bramham, *Understanding Leisure* (London, 1990) chapter 1.
4. Ibid., pp. 27-8.
5. See R. Deem, 'Feminism and Leisure Studies: Opening up New Directions,' in E. Wimbush and M. Talbot (eds) *Relative Freedoms: Women and Leisure* (Milton Keynes, 1988) p. 11.

فقدان نسبی اوقات فراغت در زندگی زنان به این معنی بود که تا همین اواخر، جامعه‌شناسانی

که در زمینه اوقات فراغت کار می‌کردند تمایل داشتند که آنان را نادیده بگیرند، یا این‌گونه استدلال کنند که کار و اوقات فراغت برای آن‌ها دو مقوله مجزا از هم نیست. استنلی پارکر، از سردمداران مطالعات اوقات فراغت، اظهار کرده است که بیشتر فعالیت‌های زنان می‌تواند به‌عنوان «تعهدات غیرشغلی» یا «نیمه فراغتی» تلقی شود و زنان برخی از کارهای خانه خود، برای نمونه آشپزی را در این قالب انجام می‌دهند. بنابراین خوشایند است که آن‌ها را به‌عنوان فعالیت‌های اوقات فراغت به شمار آورد.

See S. Parker, *The Sociology of Leisure* (London, 1976) p. 87.

6. J. Walvin, *Leisure and Society, 1830–1950* (London, 1978) p. 51.
7. C. Rojek, 'Deskilling and Forced Labour: Steps beyond Class Analysis', in F. Colter, *Freedom and Constraint* (London, 1989) pp. 37–8.
8. F. Engels, *The Condition of the Working Class in England* (Oxford, 1958) p. 111.
9. *Ibid.*, p. 143.
10. Rojek, *op. cit.*, pp. 37–8.
11. M. Beetham, *A Magazine of Her Own?* (London, 1996) p. 3.
12. See M. Ilic ^, *Women Workers in the Soviet Interwar Economy: from 'Protection' to 'Equality'* (London, 1999).
13. See N. Semashko, 'Prostitutsiya i bor'ba s nei', *Kommunistka*, no. 5, 1923, p. 28.
14. R.T., 'Kak borot'sya s bezrabortitsei', *Rabotnitsa*, no. 2, 1923, p. 16; and A. Artyukhina, 'Sorok protsentov vsex bezrabortnykh na birzhakh truda – zhenshchiny. Kak pomoch' im?', *Rabotnitsa*, no. 21, 1926, p. 3.
15. 'Domokhazyaikam tozhe nuzhen klub', *Rabotnitsa*, no. 2, 1925, p. 26.
16. Svet, 'Rabochim nado pomoch' svoim zhenam', *Rabotnitsa*, no. 13, 1925, p. 17.
17. *Ibid.*
18. *Ibid.*
19. M. Zarina, 'Revolyutsiya byta: stroitel'stvo narodnogo pitaniya', *Rabotnitsa*, no. 6, 1924, pp. 25–6.
20. D. Sverchikov, 'Otvet chitatel'itsam zhurnala "Rabotnitsa" (o rasskaze "Staroe derzhit")', *Rabotnitsa*, no. 28, 1927, p. 15.
21. M.S. Kudryashov, 'Kakoi ona dolshna byt'?', *Rabotnitsa*, no. 18, 1927, p. 15.

22. E. Vasileva, 'Rabotnitsa v derev'ne', *Rabotnitsa*, no. 30, 1928, pp. 12–13.
23. Pavel Dorokhov, 'Anyutin otpusk', *Rabotnitsa*, no. 1, 1924, pp. 3–6.
24. E. Anrovaya, 'Pervyi podarok', *Rabotnitsa*, no. 3, 1925, pp. 16–18. For other examples of such stories, see Vladimir Polyanskii, 'Komsomolovka', *Rabotnitsa*, no. 9, 1925, pp. 15–16; and A. Pil'chevskii, 'Gosti iz goroda', *Rabotnitsa*, no. 11, 1925, pp. 17–19.
25. See, for example, *Rabotnitsa*, no. 21, 1926.s
26. Mariya Il'ina, 'V chem krasota?', *Rabotnitsa*, no. 37, 1927, pp. 15–16.
27. Ibid.
28. P. Yarovoi, 'Ulya bezrabotnaya', *Rabotnitsa*, no. 2, 1923, pp. 7–10.
29. See, for example, the chapter of this name in G. Hosking, *The First Socialist Society: a History of the Soviet Union from Within* (Cambridge, MA, 1995).
30. S. Uritskii, 'Promyshlennost' cherez pyat' let', *Krest'yanka*, no. 13, 1929, p. 1.
31. K. Clark, *The Soviet Novel: History as Ritual* (Chicago, 1981) pp. 146–7.
32. 'Umeesh' rabotat', 'umei i otdikhat', editorial article, *Rabotnitsa*, no. 3, 1929, pp. 3–4.
33. L.B., 'Kak stroit' goroda budushchego?', *Rabotnitsa*, no. 4, 1930, p. 15.
34. Ibid.
35. M. Ilyushina, 'Ya golosuyu za dom-kommu', *Rabotnitsa*, no. 19, 1931, pp. 4–5.
36. B-ba, 'Dom-kommuna No 1', *Rabotnitsa*, no. 41, 1929, p. 12.
37. S. Kotkin, *Magnetic Mountain: Stalinism as Civilization* (Berkeley, CA, 1995) p. 157.
۳۸. به قول کوتکین: «این یک راز آشکار بین کارگران مرد بود که ... اگر می‌خواستند محل زندگی و لباس خود را تمیز نگه دارند و خورد و خوراکشان را بهبود ببخشند، باید ازدواج کنند.» Ibid., p. 173.
39. G.W. Lapidus, *Women in Soviet Society* (Berkeley, CA, 1978) p. 97.
40. K. Ryazhenova, 'Mat' i deti', *Rabotnitsa*, no. 25, 1938, pp. 10–11.
۴۱. برای نمونه داستانی کوتاه شایعات بی‌پایان زنان خانه‌دار تمام‌وقت در یک آپارتمان اشتراکی را به سخره گرفت: «[نادیا] در طول هفته در آشپزخانه، راهرو، نیمکت‌های نزدیک خانه

و در اتاق همسایگان همان گفت و گوها و رسوایی‌ها را می‌شنید.»

- S. Ptitina, 'Razlag', serialised in *Rabotnitsa*, no. 8, 1930, pp. 13–14; no. 9, 1930, pp. 8–10; and no. 10, 1930, pp. 11–13.
42. See, for example, E. Miloradova, 'Zamechatelnyi sovetskii aktiv', *Rabotnitsa*, no. 15, 1938, pp. 6–7; P. Porgen, 'Pyat'desyat dve', in a collection of short articles under the general heading 'Zheny shakterov gorlovki v bor'be za ugol', *Rabotnitsa*, no. 36, 1931, pp. 4–5; 'Otvechaem rabochim i rabotnitsam avtoza voda imeni tovarishcha Stalina', *Rabotnitsa*, no. 12, 1932, pp. 8–9; 'Zheny rabochikh na sotsialisticheskoi stroike', *Rabotnitsa*, no. 35, 1931, p. 8.
43. 'Otvechaem rabochim i rabotnitsam avtoza voda imeni tovarishcha Stalina', *Rabotnitsa*, no. 12, 1932, pp. 8–9.
44. Porgen, op. cit., pp. 4–5.
45. V.A. Zubkova, 'Pomozhem nashim muzh'yam', *Rabotnitsa*, no. 16, 1939, p. 7.
 حتی زمانی که درواقع وظیفه شغلی خود را انجام داده بودند گاه هوای کار داوطلبانه به سرشان می‌زد. برای نمونه زنی که خودش به‌عنوان معدنچی به کار گرفته شده بود در اوقات فراغت در جاهایی مانند گروه زنان خانه‌دار، کاشت سبزی، دوخت ملحفه برای معدنچیان مرد و انجام کارهای کمکی در معدن فعالیت می‌کرد. به بخش Chernukhina در مجموعه‌ای از پنج مقاله کوتاه تحت عنوان «Zheny shakterov» بنگرید:
 gorlovki v bor'be za ugol', *Rabotnitsa*, no. 36, 1931, pp. 4–5.
46. R. Gurovich, 'Pyaty den', *Rabotnitsa*, no. 16, 1933, p. 11.
47. E. Yakob, 'V etoi zamechatel'noi strane', *Rabotnitsa*, no. 19, 1934, pp. 12–13.
48. Gurovich, op. cit., p. 11.
49. Ibid.
50. 'Umeesh' robotat', umei i otdikhat', editorial article, *Rabotnitsa*, no. 3, 1929, pp. 3–4.
51. N. Ash, 'Ot tronnikov do tundry', *Rabotnitsa*, no. 17–18, 1934, pp. 12–13.
52. See A. Shibaev, 'Zdes' otdikhayut mat' i rebenok', *Rabotnitsa*, no. 9, 1934; E. Yakob, 'V etoi zamechatel'noi strane', *Rabotnitsa*, no. 17, 1935, pp. 14–15; and 'Materi i detii na kurorte Anara', *Rabotnitsa*, no. 26, 1935, p. 12.
53. E. Yakob, 'V etoi zamechatel'noi strane', *Rabotnitsa*, no. 17, 1935, pp. 14–15.

54. Shibaev, op. cit.
55. F.G. Tremyakov, 'Domashnyaya khozyaika', *Rabotnitsa*, no. 15, 1939, p. 16.
56. Dusya Pantilieva, 'Umeesh' rabotat' – umei i otdikhat', *Rabotnitsa*, no. 34, 1931, pp. 10–11.
57. Anna Ukushenko, 'Ran'she ya i dumat' ne mogla o kurorte', *Rabotnitsa*, nos. 17–18, 1934, p. 12.
58. E. Filippova, 'Devushka snaiper', *Rabotnitsa*, no. 2, 1934, p. 18.
59. T. Nekrasov, 'Letchitsy, vsadnitsy, pulechitsy', *Rabotnitsa*, no. 21, 1938, pp. 10–11.
60. Polina Osipenko, 'Vo imya mogushchestva rodiny', *Rabotnitsa*, no. 21, 1938, pp. 5–6.
61. 'My prizyvaem', *Rabotnitsa*, no. 22, 1935, pp. 8–9.
62. V.I. Fedorova, 'Kak ya ustanovila mirovoi rekord', *Rabotnitsa*, no. 12, 1935, pp. 8–9.
63. A. Vavilova, 'Eto ne tol'ko sport – eto boevaya podgotovka', *Rabotnitsa*, no. 30, 1934, pp. 8–9.
64. E. Filippova, 'Otvazhnye al'pinistki', *Rabotnitsa*, no. 18, 1935, pp. 6–7.
65. M. Shchelkanova, 'Kavaleristy-otlichnitsy', *Rabotnitsa*, no. 25, 1935, pp. 6–7.
66. See 'Veloprobeg imeni zhurnala "Rabotnitsa"', *Rabotnitsa*, no. 18, 1935, pp. 6–7.
67. N. Leshchinskii, 'Strazhnaya bolezn', *Rabotnitsa*, no. 20 1938, pp. 17–18;
 این داستان که در شماره‌های ۲۱ تا ۲۴ پشت هم آمده است یک نقطه عطف کنایه‌آمیز دارد: معلوم می‌شود که زنیندا جاسوس است و قصد دارد راوی، یعنی مهندس نظامی، را شیفته خود سازد و به این روش اسرار دولتی را از طریق او به دست آورد. این موضوع واقعیت را تغییر نمی‌دهد: زنیندا تصویری سنتی از زن جدید شوروی ترسیم می‌کند. بالاخره این اوج «وحشت» استالین بود، زمانی که گفته می‌شد دشمنان لباس مبدل حيله گرانه به تن می‌کنند. حتی زن جدید شوروی نیز فراتر از آن‌ها نبود.
68. M. Sergeeva, 'Trudnosti menya ne pugayut', *Rabotnitsa*, no. 1, 1933, p. 9.
69. 'Est' Metro!', *Rabotnitsa*, no. 14–15, 1935, p. 7.
70. Ibid.

71. M. Shchelkanova, 'My sozdali nashe zamechatel'noe metro', *Rabotnitsa*, no. 7, 1935, pp. 10-11.
72. See E.F., 'Inzhener metro', *Rabotnitsa*, no. 2, 1937, p. 15.
73. A. Ash-na, 'Vystavka tkanei', *Rabotnitsa*, no. 11, 1935, p. 13.
74. F. Panferov, 'Tat'yana Khrebtova', *Rabotnitsa*, no. 12, 1938, pp. 17-18. The same story also appeared in *Krest'yanka*, no. 20, 1937, pp. 11-13.
75. See, for example, Stalin's speech to the II Congress of Soviets of the USSR, 1924; quoted in 'My klyanemysya', *Rabotnitsa*, no. 2, 1929, pp. 7-8.
۷۶. برای بحث گسترده‌تر پیرامون مفهوم «kul'turnost» در دوران استالین بنگرید به:
C. Kelly and V. Volkov, 'Directed Desires: Kul'turnost' and Consumption', in C. Kelly and D. Shepherd (eds), *Constructing Russian Culture in the Age of Revolution, 1881-1940* (Oxford, 1998) pp. 291-313.
77. T. Kholodiy, 'Drugaya zhizn', *Rabotnitsa*, no. 6, 1934, pp. 26-7.
78. E. Yakub-Kitaevich, 'Udarno rabotaem, kul'turno zhivem', *Rabotnitsa*, no. 3, 1934, pp. 8-9.
79. Anna Zemnaya, 'Zamshevye perchatki', *Rabotnitsa*, nos. 11-12, 1934, pp. 15-16, continued in next two issues.
80. M. Yurina, 'Malen'komy granzhdaninu trebuetsya parikmakher', *Rabotnitsa*, no. 4, 1937, p. 17.
81. Mariya Yurina, 'Plat'ev mnogo, a vybrat' nechego', *Rabotnitsa*, no. 3, 1937, pp. 14-15; A. Ashmarina, 'Pochemy takoi skudnyi assortiment golovnykh uborov?', *Rabotnitsa*, no. 3, 1937, p. 14.
82. Ashmarina, op. cit., p. 14.

فصل سوم

۱. این مقاله پیش‌تر با عنوان «قهرمانان شوروی و هویت عمومی ۱۹۳۹-۱۹۳۰» مقالات کارل بک، شماره ۱۴۰۳ منتشر شده است (پیتسبرگ، اکتبر ۱۹۹۹).

2. *Geroini sotsialisticheskogo truda* (Partizdat, 1936).
3. J. Gray, *Post-liberalism: Studies in Political Thought* (New York, 1993) p. 158.
4. L. Greenfeld, *Nationalism: Five Roads to Modernity* (Cambridge, MA, 1992);

- M. Berman, *All that is Solid Melts into Air: the Experience of Modernity* (New York, 1982).
5. J. Habermas, *The Structural Transformation of the Public Sphere: an Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, trans. T. Burger (Cambridge, MA, 1989).
6. E. Kamenka, 'Public/Private in Marxist Theory and Marxist Practice', in S.I. Benn and G.F. Gauss (eds), *Public and Private in Social Life* (New York, 1983) pp. 266–79.
7. J. Weintraub and K. Kumar (eds), *Public and Private in Thought and Practice* (Chicago, 1997).
8. S. Benhabib and D. Cornell (eds), *Feminism as Critique: on the Politics of Gender* (Minneapolis, 1987); C. Pateman, *The Sexual Contract* (Cambridge, 1988).
9. L. Gordon (ed.), *Women, the State and Welfare* (London, 1990); S. Koven and S. Michel (eds), *Mothers of a New World: Maternalist Politics and the Origins of Welfare States* (New York, 1993).
10. B.E. Clements, 'The Birth of the New Soviet Woman', in A. Gleason, P. Kenez and R. Stites (eds), *Bolshevik Culture: Experiment and Order in the Russian Revolution* (Bloomington, IN, 1985) pp. 220–37, and T.M. Durfee, 'Cement and How the Steel was Tempered: Variations on the New Soviet Woman', in S.S. Hoisington (ed.), *A Plot of her Own: the Female Protagonist in Russian Literature* (Evanston, IL, 1995) pp. 89–101.
11. Vypolnit' plan vovlecheniya zhenshchin v promyshlennost', *Kul'tura i byt*, no. 6, 1931, p. 4; 'Mezhdunarodnyi zhenskii den': vosmoe marta, *Kul'tura I byt*, no. 4, 1932, pp. 4–5.
12. E. Lishchina, 'Podgotovka spetsialistov', *V edinom stroyu* (Moscow, 1960), p. 317; TsGAGM, f. 150, o. 25, d. 78, ll. 37–8.
13. Ya. Perel and A.A. Lyubimova (eds), *Okhrana materinstva i mladenchestva* (Moscow, 1932) pp. 24, 25, 27, 31–2; GARF, f. 5451, o. 16, d. 854, l. 4. Finances were not always the problem, as funds often remained unutilised: TsGA, f. 482, o. 24, d. 43, l. 22.

مجموع ۲۶ هزار و ۲۶۴ زن در کمیساریای صنایع سنگین به عنوان متخصص، مدیر و پژوهشگر استخدام شدند.

M.A. Shaburova, *Zhenshchina-bol'shaya sila* (Partizdat, 1935) p. 51.

15. *Naidionnaya doroga: sbornik ocherkov o rabote zhenshchin v kolkhoze* (OGIZ, 1935); *Geroiny sotsialisticheskogo truda* (Partizdat, 1936); *Povesti Minuvshago* (Leningrad, 1937); *Sovetskie zhenshchiny* (Moscow, 1938); I.S. Akopyan (ed.), *Zhenshchiny strany sotsializma* (OGIZ, 1939).
16. See, for example, B. Pilnyak, *The Volga Falls to the Caspian Sea*, trans. C. Malamuth (New York, 1931) pp. 240-1.

همچنین نک:

17. Chapter 1 by Carmen Scheide in this volume.
18. C. Chatterjee, *Celebrating Women: the International Women's Day in Russia and the Soviet Union, 1909-39*, (Pittsburgh, 2002).
19. 'O mezhdunarodnom kommunisticheskome zhenskome dne 8 marta', postanovlenie TsK VKP(b): *Partiinoye stroitel'stvo*, no. 2, March 1936, p. 25.
20. GARF, f. 5451, o. 15, d. 364(1), l. 14; f. 5451, o. 16, d. 845, ll. 1-11; f. 5451, o. 18, d. 553, ll. 4-6; f. 5457, o. 19, d. 196, ll. 33, 44; f. 5457, o. 22, d. 80, l. 31.
21. For a complete transcript of these meetings from 1934-39 see TsMAM, f. 150, o. 25, dd. 77, 78, 83; f. 150, o. 5, dd. 91, 94 and 150. Similar meetings were held in provincial capitals on International Women's Day.
22. See, for example, 'Boevoye pokolenie stroitel'yi kommunizma', *Obshchestvennitsa*, no. 11, 1939, p. 2.

۲۳. ام ایساکونوا که در یک چاپخانه کار می کرد پس از تبدیل شدن به استاخانویت دریافت که حقوقش سی درصد افزایش یافته است. او و خانواده اش در یک آپارتمان سه اتاقه زندگی می کردند.

GARF, f. 5451, o. 19, d. 401, l. 40. For similar data on women Stakhanovites see, ll. 42, 50, 51 and 62; and M. Buckley, 'Why be a Shock-worker or a Stakhanovite', in R. Marsh (ed.), *Women in Russia and Ukraine* (Cambridge, 1996) pp. 199-213. However, women workers were substantially under-represented among Stakhanovites: L. Siegelbaum, *Stakhanovism and the Poli-*

- tics of Productivity in the USSR, 1935–41* (Cambridge, 1988) pp. 170–2.
24. Pasha Angelina, the celebrated tractor driver, actually divorced her husband when he demanded that she spend more time with her family. A. Slavutskii, *Praskov'ya Angelina* (Moscow, 1960) pp. 20–30, 178–9.
25. *Izvestiya*, 9 March 1936.
۲۶. اسمیرنوا و دیگر قهرمانان به یک تیپ اجتماعی شناخته‌شده تبدیل شدند. رمان نویس ولادیمیر ووینویچ در رمان زندگی و ماجراهای فوق‌العاده خصوصی چونکین (R. Lourie, New York, 1977) تصویری طنزآمیز از آنان ترسیم می‌کند.
27. TsMAM, f. 150, o. 25, d. 83, l. 19.
28. *Ibid.*, l. 26.
29. See, for example, V.E. Bonnell, *Iconography of Power: Soviet Political Posters Under Lenin and Stalin* (London, 1997).
30. *Sovetskie zhenshchiny* (Moscow, 1938); *Zhenshchina v kolkhoze – bol'shaya sila* (Moscow, 1934) pp. 26–32.
- این فیلم، عضو دولت (۱۹۳۹)، ساختهٔ A. Zarkhi و I. Kheifits، یک زن کارگر کشاورز زمین‌خورده را نشان می‌دهد که سرانجام رئیس مزرعهٔ اشتراکی و نمایندهٔ شورای عالی می‌شود: L. Attwood, *Red Women on the Silver Screen* (London, 1993) p. 65.
31. D.J. Youngblood, *Soviet Cinema in the Silent Era, 1918–35* (Ann Arbor, 1985) pp. 204–6.
32. *Zhenshchiny v sotsialisticheskome stroitel'stve SSSR* (Leningrad, 1932), p. 27; *Krest'yanka*, no. 4, 1932, p. 11; RGASPI, f. 78, o. 1, d. 483, l. 29.
33. M. Yur'eva, 'Oktyabr'skaya revolyutsiya i raskreposhenie zhenshchiny', *Obshchestvennitsa*, no. 19, 1937, pp. 10–13.
34. *Pravda*, 8 March 1933. For a cinematic treatment of the same theme, see I. Pyrev's film, *The Party Card*, cited in P. Kenez, *Cinema and Soviet Society 1917–53* (Oxford, 1992) pp. 145–6.
35. RGASPI, f. 78, o. 1, d. 483, l. 5.
36. *Pravda*, 8 March 1937.
37. E. Ginzburg, *Into the Whirlwind* (London, 1967). See also Chapter 7 by Emma Mason in this volume.

38. For an elaboration of this concept see K. Clark, *The Soviet Novel: History as Ritual* (Chicago, 1985).
39. *Vechernyaya Moskva*, 10 March 1936.
40. *Vechernyaya Moskva*, 7 March 1935. See also the biography of Klavdiya Sakharova, deputy to the Supreme Soviet, *Sovetskie zhenshchiny* (Moscow, 1938) pp. 44–5.
41. *Vechernyaya Moskva*, 8 March 1938.
42. D. Hoffman, *Peasant Metropolis: Social Identities in Moscow, 1929–41* (London, 1994) p. 119.
۴۳. تقابل بین یک مرد ضعیف و یک زن روس قوی ریشه عمیقی در سنت ادبی روسیه دارد: V. Dunham, 'The Strong-woman Motif', in C.E. Black (ed.), *The Transformation of Russian Society* (Cambridge, 1967) pp. 459–83.
44. For representations of female backwardness see E. Wood, *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia* (Bloomington, IN, 1997).
45. A.F. Smirnova, deputy to the Supreme Soviet, was forced to divorce her husband as he interfered with her professional life. M. Mikhailov, 'Zhenshchiny-deputaty ver'khovnego soveta', *Obshchestvenitsa*, no. 21, 1937, p. 27.
46. TsMAM, f. 150, o. 25, d. 83, l. 15.
47. *Pravda*, 8 March 1936. Maria Osipenko faced similar problems with her fiancé: 'Maria Osipenko letchik', *Sovetskie zhenshchiny* (Moscow, 1938) p. 122.
48. T. Slovachekaya, 'Agitator Agafiya Karpovna Durnyashova', *Sputnik agitatora*, no. 4, 1936, pp. 32–5.
49. See also 'Dva Delegata', *Leningradskaya pravda*, 8 March 1933.
50. TsMAM, f. 150, o. 25, d. 83, l. 26. We find an identical sentiment expressed by Seligeeva, a secretary of a party cell in a *kolkhoz* in the Black Earth region: RGASPI, f. 78, o. 1, d. 483, l. 21.
51. See, for example, L. Kerber, *Women of the Republic: Intellect and Ideology in Revolutionary America* (Chapel Hill, NC, 1980).

52. J. Tovrov, *The Russian Noble Family: Structure and Change* (New York, 1987); D.L. Ransel (ed.), *The Family in Imperial Russia: New Lines of Historical Research* (Urbana, IL, 1978).
53. E.D. Emelyanova, *Revolutsiya, partiya, zhenshchina* (Smolensk, 1971), pp. 151–8; E. Waters, 'The Modernisation of Russian Motherhood', *Soviet Studies*, vol. 44, no. 1, 1992, pp. 123–35.
54. *Materialy k mezhdunarodnomu kommunisticheskomu zhenskomu dnyu: 8 marta 1936* (Rostov-Don, 1936) pp. 28–53.
55. G. Bock and P. Thane (eds), *Women and the Rise of the European Welfare States, 1880s-1950s* (London, 1991).
56. *Sputnik agitatora*, no. 4, 1937, pp. 18–23; *Sputnik agitatora*, no. 4, 1938, pp. 10–11, *Sputnik agitatora*, no. 3, 1939, p. 33; RGASPI, f. 507, o. 2, d. 243, l. 18; f. 507, o. 2, d. 242, ll. 24, 25.
57. '8 marta – mezhdunarodnyi kommunisticheskii zhenskii den': *Materialy dlya dokladov i besed*, *Sputnik agitatora*, no. 4, 1938, p. 10.
58. *Pravda*, 12 March 1936.

۵۹. برای گرافه‌گویی معمول در شوروی نک:

V. Zorin, 'Vospitanie novogo pokolenie', *Obshchestvennitsa*, no. 4, 1936, pp. 3–4.

۶۰. بسیاری از مهدکودک‌های جدید در واقع مدارس و خانه‌های قدیمی بودند که کاربری‌شان تغییر یافته بود:

GARF, f. 5451, o. 17, d. 386, ll. 92–3; f. 5451, o. 21, d. 133, l. 16.

مهدکودک‌ها غالباً شلوغ بوده و بهداشتی نبودند. کارمندان مهارت کافی نداشتند و تأمین مواد غذایی به تناوب انجام می‌شد:

GARF, f. 5451, o. 17, d. 385, ll. 62–8; f. 5451, o. 17, d. 386, ll. 91, 92, 100, 101b, 115; and f. 5451, o. 19, d. 453, ll. 92–103.

61. N. Lur'i, 'Mat', *Obshchestvennitsa*, no. 12, 1937, pp. 12–13.

62. I. Setkina (director), *Mart' 1937*, Soyuz Kinozhurnal, T-I 2190, TsGAKFD.

63. A. Kollontai, 'Mezhdunarodnyi zhenskyi den', RGASPI, f. 134, o. 1, d. 238, ll. 96–100.

64. 'Diary of Galina Vladimirovna Shtange', in V. Garros (ed.), *Intimacy and Terror: Soviet Diaries of the 1930s* (New York, 1995), pp. 167–217.
65. *Pravda*, 26 May 1936.
66. *Sbornik instruktsii ot dela TsK RKP po rabote sredi zhenshchin* (Moscow, 1920), pp. 76–7.
67. For letters criticising the 1936 decree see RGASPI, f. 78, o. 1, d. 588, ll. 55; *Pravda*, 1 June 1936, 4 June 1936, 6 June 1936, 30 June 1936.
68. TsGA, f. 482, o. 29, d. 5, ll. 9–10.
69. *Rabotnitsa*: no. 17, 1936, pp. 4–6; no. 18, 1936, pp. 12–13; *Pravda*: 12 March 1936; 10 March 1936; Dr V. Yushkova, 'Kakoi vred prinosit zhenshchine abort', *Obshchestvennitsa*, no. 20, 1937, pp. 38–9.
70. See, for example, the letter from a woman worker to *Rabotnitsa*, no. 16, 1936, p. 6.
71. A. Agranovskii, 'Materinstvo', *Molodaya gvardiya*, January 1936, p. 178.
72. W. Goldman, *Women, the State and Revolution: Soviet Family Policy and Social Life* (Cambridge, 1993) pp. 327–31.
73. P.S. Buck, *Talk about Russia with Masha Scott* (New York, 1945) p. 37.
74. 'Rech na prieme kol'khoznits-udarnits sveklovichnykh polei rukovoditelyami partii i pravitel'stva' [10 November 1935], R.H. McNeal (ed.), *I.V. Stalin: Works*, vol. 1 (XIV) 1934–40 (Stanford, CA, 1967) pp. 74–7.
75. *Vechernyaya Moskva*, 7 March 1937.
76. See A. Kollontai's articles written for International Women's Day in 1933, 1934 and 1937: RGASPI, f. 134, o. 1, d. 238, ll. 2, 4, 34, 3, and 99.
77. See E. Yaroslavsky's strictures to irresponsible men in 'Kommunisticheskaya moral', *Komsomol'skaya pravda*, 30 May 1936; *Zhenshchina v strane sovetov: v pomoshe besedchikam i agitatoram* (n.p., 1938) p. 30.
78. *Pravda*, 11 March 1936; K. Nikolaeva, *Zhenshchiny v boiyakh za kommunizm* (Moscow, 1940) pp. 21–2.
79. *Pravda*, 11 November 1935
80. *Pravda*, 11 March 1936; *Pravda*, 10 March 1938; *Rabotnitsa i krest'yanka*, no. 14, 1936, p. 14.

۸۱. مقالهٔ پراودا در هشتم مارس ۱۹۳۷ هنگامی که از تامرا ولادیمیروفا صحبت می‌کند که چگونه از کارگری غیرماهر به رهبر یک گروه بیست نفره تبدیل شد عبارت «تحول معجزه‌آسا» را به کار می‌برد.

فصل چهارم

برای بحث بیشتر دربارهٔ زنان کارگر در دههٔ ۱۹۳۰ نک:

W. Z. Goldman, *Women at the Gates: Gender, Politics and Planning in Soviet Industrialization*

(Cambridge, 2002), and M. Ilic ^ , *Women Workers in the Soviet Interwar Economy: from 'Protection' to 'Equality'* (London, 1999).

2. *Trud v SSSR: statisticheskii spravochnik* (Moscow, 1936) pp. 10–11, 25.

3. *Trud*, 6 November 1930.

4. R. Glickman, *Russian Factory Women: Workplace and Society, 1880–1914* (London, 1984) pp. 156–218. D. Valenze, *The First Industrial Woman* (Oxford, 1995) pp. 85–112.

5. On shop floor relations between women and men in the printing industry, see D. Koenker, 'Men against Women on the Shop Floor in Early Soviet Russia: Gender and Class in the Soviet Workplace,' *American Historical Review*, vol. 100, no. 5, 1995, pp. 1438–64.

6. W. Goldman, 'Industrial Politics, Peasant Rebellion and the Death of the Proletarian Women's Movement in the USSR,' *Slavic Review*, vol. 55, no. 1, 1996, pp. 46–77.

الیزابت وود در «اختلافات طبقاتی و جنسیتی در اوایل اتحاد جماهیر شوروی: چه کسی باید پرولتاریای زنان را سازماندهی کند و چگونه» توصیفی دقیق از این کشمکش‌های سازمانی را ارائه می‌دهد.

in L. Frader and S. Rose (eds), *Gender and Class in Modern Europe* (Ithaca, 1996) pp. 294–310, and *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia* (Bloomington, Indiana, 1997) pp. 123–93.

7. *Trud*, 3 February 1931.

8. GARF, f. 5451, o. 15, d. 362, l. 96.

9. *Trud*, 11 December 1930.

10. *Trud*, 3 February 1931.

11. GARF, f. 5451, o. 15, d. 363, l. 166.

12. GARF, f. 5451, o. 15, d. 362, l. 80.

13. GARF, f. 5451, o. 15, d. 358, l. 15.

۱۴. زنان هرگز از اصطلاح معاصر «شونیسیم مردانه» استفاده نکردند؛ اگرچه این نگرش [رفتار] مقامات اتحادیه، کارگران مرد، سرپرستان، مدیران و رهبران حزب محلی را کاملاً توصیف می‌کند.

15. GARF, f. 5451, o. 15, d. 357, ll. 49–52.

16. GARF, f. 5515, o. 13, d. 15b, l. 60; G. Serebrennikov, 'Zhenskii trud v SSSR za 15 let', *Voprosy truda*, nos. 11–12, 1932, p. 61.

۱۷. مدیران به دلیل مقررات سخاوتمندانه مرخصی زایمان تمایلی به استخدام زنان نداشتند. در این باره نک:

See Ilic ^, op. cit., pp. 55–77.

18. GARF, f. 5451, o. 15, d. 357, ll. 38–42.

19. *Ibid.*, ll. 52–3.

20. *Ibid.*, l. 99.

21. *Ibid.*, l. 26.

22. *Ibid.*, l. 35.

23. *Ibid.*, l. 285.

24. Cherevadskaia, 'Trud i byt rabotnits', *Kommunistka*, no. 6, 1928, pp. 60–63.

25. GARF, f. 5451, o. 15, d. 357, l. 31.

26. *Ibid.*, l. 63.

27. *Ibid.*, l. 80.

28. *Ibid.*, ll. 103–4. See also Lenau's speech, l. 230.

29. *Ibid.*, l. 36.

30. *Ibid.*, ll. 23–4.

31. *Ibid.*, l. 87.

32. GARF, f. 5451, o. 15, d. 359, l. 54, 55–63.

33. GARF, f. 5451, o. 15, d. 357, l. 28.

۳۴۷ ■ یادداشت‌ها

34. GARF, f. 5451, o. 15, d. 363, l. 67.
35. *Ibid.*; and GARF, f. 5451, o. 15, d. 362, l. 159.
36. *Trud*, 3 March 1931.
37. GARF, f. 5451, o. 15, d. 362, l. 32.
38. *Ibid.*, l. 70.
39. *Trud*, 10 July 1931.
40. *Ibid.*; and GARF, f. 5451, o. 15, d. 362, l. 86.
41. GARF, f. 5451, o. 15, d. 361, ll. 15–15ob.
42. GARF, f. 5451, o. 15, d. 362, l. 85.
43. GARF, f. 5451, o. 15, d. 361, l. 15.
44. *Ibid.*
45. *Trud*, 10 July 1931.
46. *Trud*, 7 July 1931.
47. *Trud*, 24 March 1931.
48. GARF, f. 5451, o. 15, d. 361, ll. 21, 22.
49. *Ibid.*, ll. 25–25ob.
50. *Ibid.*, ll. 34–5.
51. GARF, f. 5451, o. 15, d. 362, ll. 3–6.
52. *Ibid.*, ll. 84–5.
53. GARF, f. 5451, o. 15, d. 361, l. 1.
54. *Trud*, 10 July 1931.
55. GARF, f. 5451, o. 15, d. 361, l. 15ob.
56. GARF, f. 5451, o. 15, d. 363, l. 12.
57. GARF, f. 5451, o. 15, d. 361, l. 9.
58. *Ibid.*, l. 15ob.
59. *Ibid.*, l. 21.
60. *Trud*, 24 March 1931.
61. *Ibid.*
62. See *ibid.* for example of women's use of this word.

فصل پنجم

۱. برای بحث پیرامون منابع مورد استفاده به مقدمه کتاب: «*Popular Opinion in Stalin's Russia*» نوشته S. Davies، (کمبریج، ۱۹۹۷) مراجعه کنید. این فصل نسخه ویرایش شده فصل سوم آن کتاب است.
2. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1366, ll. 82–90; *Leningrad v tsifrah* (Leningrad, 1935, 1936 and 1938).
3. Cited in J. Evans, 'The Communist Party of the Soviet Union and the Women's Question: the Case of the 1936 Decree »In Defence of Mother and Child«', *Journal of Contemporary History*, vol. 16, no. 4, 1981, p. 766.
4. S. Fitzpatrick, *The Cultural Front: Power and Culture in Revolutionary Russia* (London, 1992) pp. 231–3.
5. D. Hoffmann, *Peasant Metropolis: Social Identities in Moscow 1929–1941* (London, 1994) pp. 119–24.
همچنین به فصل چهارم همین کتاب، از وندی گلدمن رجوع کنید.
6. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1366, ll. 83–4.
7. Ibid., ll. 89–90.
8. TsGAIPD, f. 24, o. 2b, d. 548, l. 34.
9. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1366, ll. 84–5, 87.
10. TsGAIPD, f. 25, o. 5, d. 83, l. 7; f. 24, o. 2v, d. 2286, l. 77; f. 24, o. 2v, d. 2282, l. 66; f. 24, o. 2v, d. 3634, l. 24.
11. TsGAIPD, f. 1200, o. 3, d. 129, l. 98.
12. Hoffmann, op. cit., p. 144.
13. D. Koenker, 'Men against Women on the Shop Floor in Early Soviet Russia: Gender and Class in the Soviet Workplace', *American Historical Review*, vol. 100, no. 5, 1995, p. 1443, notes that in the 1920s women were also more likely to speak up at factory meetings about questions of everyday life.
14. TsGAIPD, f. K598, o. 1, d. 5407, l. 22.
15. TsGAIPD, f. 24, o. 5, d. 2286, l. 10.
16. TsGAIPD, f. 25, o. 5, d. 46, ll. 62–3.
17. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 2064, l. 46.

18. For example, T. Kaplan, 'Female Consciousness and Collective Action: the Case of Barcelona, 1910–19', *Signs*, vol. 7, 1982, pp. 545–66; O. Hufton, 'Women and the Family Economy in Eighteenth-century France', *French Historical Studies*, vol. 9, no. 1, 1975, pp. 1–22.
19. B. Engel, 'Women, Men, and the Languages of Peasant Resistance, 1870–1907', in S. Frank and M. Steinberg (eds), *Cultures in Flux* (Princeton, New Jersey, 1994) pp. 34–53.
20. L. Viola, *Peasant Rebels under Stalin* (New York, 1996) ch. 6.
21. E. Osokina, *Za fasadom 'Stalinskogo izobil'ya'* (Moscow, 1998) pp. 81–3; J. Rossman, 'The Teikovo Cotton Workers' Strike of April 1932: Class, Gender and Identity Politics in Stalin's Russia', *Russian Review*, vol. 56, no. 1, 1997, pp. 44–69.
22. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 2487, passim; f. 24, o. 2v, d. 2490, passim; f. 24, o. 2v, d. 2491, l. 130ob.
23. L. Rimmel, 'Another Kind of Fear: the Kirov Murder and the End of Bread Rationing in Leningrad', *Slavic Review*, vol. 56, no. 3, 1997, pp. 484–5.
24. TsGAIPD, f. 24, o. 5, d. 2286, ll. 45–6; f. 25, o. 5, d. 48, ll. 52–3; f. 25, o. 5, d. 45, l. 73.
25. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1373, l. 2.
26. *Ibid.*, l. 43.
27. TsGAIPD, f. 25, o. 5, d. 83, l. 5.
28. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1366, ll. 27–8.
29. *Ibid.*, l. 8.
30. TsGAIPD, f. 25, o. 5, d. 83, l. 6.
31. TsGAIPD, f. 24, o. 10, d. 255, l. 11.
32. TsGAIPD, f. 24, o. 2g, d. 149, l. 129.
33. *Ibid.*
34. TsGAIPD, f. 2, o. 2, d. 618, l. 245.
35. TsGAIPD, f. 24, o. 2g, d. 149, l. 129.
36. TsGAIPD, f. 25, o. 10, d. 27, l. 42; f. 25, o. 10, d. 35, l. 49; f. 24, o. 2v, d. 1607, l. 213; f. 24, o. 2v, d. 1748, l. 166–7.

۳۷. آمار سقط جنین، به‌ویژه آمار سقط جنین غیرقانونی، آشکارا غیر قابل اعتماد است.

38. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1180, l. 54.

39. Evans, op. cit., pp. 757–75.

40. R. Stites, *The Women's Liberation Movement in Russia* (Princeton, New Jersey, 1978) pp. 371, 384.

41. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1598, l. 237.

42. Ibid., ll. 243–4.

برخی از مردان به جنبه‌هایی از پیش‌نویس قانون اعتراض کرده و اظهار داشتند که زنان می‌توانند با تقاضای نفقه از چندین «پدر» از آن سوء استفاده کنند. کارگران Pechatnyi dvor همچنین پیشنهاد کردند که زنان باید طبق قانون ملزم به ماندن در کنار فرزندان خود باشند: «در پیش‌نویس قانون چیزی در مورد مسئولیت مادر در قبال سرنوشت فرزندش گفته نشده است. تاراسووا، همسر یک فروشنده، او را با چهار فرزند رها کرد و ناپدید شد» (Ibid., ll. 242–4).

43. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 2500, l. 94; f. 24, o. 2v, d. 3540, l. 63.

44. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1598, l. 240.

45. See M. Ilic ^, *Women Workers in the Soviet Interwar Economy* (London, 1999) ch. 5 for a review of the legislative changes.

46. See Davies, *Popular Opinion*, p. 71.

47. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1598, l. 238.

48. Ibid., l. 240.

49. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 1598, l. 246.

50. Ibid., ll. 237–46.

51. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 3721, l. 137; f. 2, o. 2, d. 618, ll. 346–7; f. 24, o. 2v, d. 3547, ll. 117–18.

52. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 3499, ll. 113–14.

53. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 4313, ll. 238–9.

54. TsGAIPD, f. 24, o. 2v, d. 4829, ll. 3–5

در همین گزارش تولید کاندوم بیشتر برای مبارزه با سقط جنین توصیه شده است. در سال ۱۹۳۹، ۱۰۴۳۵ کاندوم در لنینگراد فروخته شد در حالی که در سال ۱۹۴۰ تنها ۲۵۹۱ کاندوم به فروش رسید.

Leningradskaya Pravda, 21 July 1940.

55. TsGAIPD, f. 25, o. 2a, d. 110, l. 3; f. 24, o. 2v, d. 4285, l. 59; W. Goldman, *Women, the State and Revolution* (Cambridge, 1993) p. 293.

فصل ششم

1. See L. Attwood (ed.), *Red Women on the Silver Screen* (London, 1993).
2. On International Women's Day celebrations, see C. Chatterjee, 'Soviet Heroines and Public Identity, 1930–1939', *Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*, no. 1402, October 1999.
3. 'Chachvan ei bol'she ne nadenet nikto', *Zhenskii zhurnal*, no. 6, June 1930, p. 1.
4. On the closure of the *Zhenotdel* see, W.Z. Goldman, 'Industrial Politics, Peasant Rebellion and the Death of the Proletarian Women's Movement in the USSR', *Slavic Review*, vol. 55, no. 1, 1996, pp. 46–77.
5. L. Viola, 'Bab'i bunty and Peasant Women's Protest During Collectivisation', *Russian Review*, vol. 45, no. 1, 1986, pp. 23–42.
6. Ye. Gol'berg, 'Pasha Angelina', *Krest'yanka*, nos. 34–35, 1937, p. 19.
7. V.E. Bonnell, *Iconography of Power: Soviet Political Posters under Lenin and Stalin* (Berkeley, California, 1997) ch. 3.
8. *Ibid.*, p. 106.
9. P. Angelina, *My Answer to an American Questionnaire* (Moscow, 1951) p. 37.
10. See M. Ilic', *Women Workers in the Soviet Interwar Economy: from 'Protection' to 'Equality'* (London, 1999) ch. 3.
11. M.F. Oja, 'From *Krestianka* to *Udarnitsa*: Rural Women in the *Vydvizhenie* Campaign, 1933–1941', *Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*, no. 1203, 1996, p. 6.
او اشاره می‌کند که خود تراکتور نمادی از زندگی قوی جدیدی بود که راهنمایی معقولانه استالین برای دهقانان به ارمغان آورده بود.
12. GARF, f. A-390, o. 3, d. 1260, l. 17ob: 'Pyatiletnii plan vnedreniya zhenskogo truda v narodnoe khozyaistvo RSFSR.
13. GARF, f. A-390, o. 3, d. 1655, l. 3: 'Perspektivy zhenskogo truda' (1931).

14. GARF, f. A-390, o. 3, d. 1863, ll. 5ob, 6ob.
15. Tolmacheva, 'Kolkhoznoyazhizn' dala mne schast'e, *Rabotnitsa*, nos. 5–6, 1938, p. 22.
16. See A. Malukhina, 'Zhenshchiny v kolkhozakh – bol'shaya sila,' *Sotsialisticheskaya rekonstruktsiya sel'skogo khozyaistva*, no. 3, 1938, pp. 24–36, and Oja, op. cit., pp. 5–6.
17. R.T. Manning, 'Women in the Soviet Countryside on the Eve of World War II,' in B. Farnsworth and L. Viola (eds), *Russian Peasant Women* (Oxford, 1992) p. 220.
18. P.M. Chirkov, *Reshenie zhenskogo voprosa v SSSR (1917–1937 gg.)* (Moscow, 1978) p. 144.
19. V. Bil'shai, *Reshenie zhenskogo voprosa v SSSR* (Moscow, 1956) p. 143.
20. Oja, op. cit., pp. 24, 44n41.
21. B. Papernova, 'Woman in Socialist Construction: on Equal Terms with Man,' *Soviet Cultural Review*, no. 2, 1933, p. 29.
22. I.A. Kraval', *Zhenshchina v SSSR* (2nd edn) (Moscow, 1937) p. 173. See also Malukhina, op. cit., p. 32.
23. Yu.V. Arutyunyan, *Mekhanizatory sel'skogo khozyaistva SSSR v 1929–1957 gg.* (Moscow, 1960) p. 59.
24. 'Zabota o traktoristkakh,' *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 17 July 1936.
25. Arutyunyan, op. cit., p. 60.
26. I. Kurov, 'Vsem traktoristkam – rabotu po spetsial'nosti!', *Krest'yanka*, no. 2, 1941, p. 4.
27. L. Attwood, *Creating the New Soviet Woman: Women's Magazines as Engineers of Female Identity* (London, 1999) p. 95. See also the cover of this book, which reproduces a detail of a Soviet poster depicting a woman tractor driver.
28. Malukhina, op. cit., cites the figure of 18 million women working on collective farms in 1938.
29. Ilic', op. cit., pp. 108–9, 139–42.
30. Angelina, op. cit., pp. 20–1.

31. Gol'berg, op. cit., p. 19.
32. On the conversion of tractors to military use, see R.W. Davies, *Crisis and Progress in the Soviet Economy, 1931–1933* (London, 1996) pp. 170–1.
33. 'Kakie gruzoviki stroit' na traktornom zavode?', *Za industrializatsiyu*, 24 December 1935.
۳۴. طی سال ۱۹۳۵ و سال‌های دیگر گزارش‌های فراوانی در مورد تولید تراکتور در مطبوعات شوروی وجود داشت. برای نمونه بنگرید به:
'Podgotovka k vypusku traktora STZ-3', *Za industrializatsiyu*, 22 July 1935.
35. Angelina, op. cit., p. 21.
36. Davies, op. cit., passim. This source also provides statistics for the production of tractors during the first five-year plan, see pp. 524–5.
37. I.I. Okuneva and Ye.Ye. Shteinbakh, 'O primenenii zhenskogo truda na traktorakh', *Gigiena, bezopasnost' i patologiya truda*, no. 7, 1931, pp. 3–15.
38. Manning, op. cit., p. 219.
39. *Ob usloviyakh truda zhenshchin-traktoristok i shoferov na gruzovykh avtomashinakh*, *Izvestiya Narkomtruda*, nos. 14–15, 1931, p. 277.
40. V. Pomerantsev, 'Ob okhrane truda traktoristki', *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 27 June 1936.
41. Ibid.
42. 'Zabota o traktoristkakh', *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 17 July 1936.
43. 'Zabota o kadrakh traktoristok', *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 8 August 1936.
44. Ibid.
45. For examples, see the various reports in *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 8 February 1937 and 9 February 1937.
46. O.F. Radyushkina, 'Voprosy, kotorye nado reshat' do vesny', *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 9 February 1937.
47. Angelina, op. cit., pp. 25–6.
48. Ibid., p. 28.
49. Gol'berg, op. cit., p. 19. See also Attwood, *Creating the New Soviet Woman*, pp. 94–5.

50. 'Stakhanovka sel'skogo khozyaistva', *Krest'yanka*, no. 25, 1935, p. 5.
51. Manning, op. cit., p. 219.
52. Ibid.
53. S. Bridger, *Women in the Soviet Countryside: Women's Roles in Rural Development in the Soviet Union* (Cambridge, 1987) p. 14.
54. Davies, op. cit., p. 415,
 او می‌گوید: «کمبود نفت در سراسر سال ۱۹۳۳ اقتصاد شوروی را تحت الشعاع قرار داد... در اوکراین، نفت سفید برای استفاده به‌عنوان سوخت تراکتور به قدری کم بود که تراکتورها اغلب مجبور به توقف کار می‌شدند.»
 GARF, f. 5446, o. 27, d. 50, ll. 211, 215.
55. See, for example, the various reports in *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 6 February 1937 and 8 February 1937.
56. For a brief comment on women's earnings, see I. Asarov, 'Pridanoé', *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 9 February 1937.
۵۷. پیرامون مهاجرت دهقانان مرد در دهه ۱۹۳۰ و دسترسی ممتاز مردان به تجهیزات مکانیزه در کار مزارع اشتراکی همچنین بنگرید به:
 Manning, op. cit., p. 211.
58. T. Schrand, 'Soviet "Civic-Minded Women" in the 1930s: Gender, Class, and Industrialization in a Socialist Society', *Journal of Women's History*, vol. 11, no. 3, 1999, p. 142.
 این اصطلاح یادآور اصلاحات کشاورزی Stolypin قبل از انقلاب است که «بر سر افراد هوشیار و قدرتمند شرط می‌بست».
59. On 'resistance from below' to 'female agricultural Stakhanovites', and the possible rape of women tractor drivers, see Manning, op. cit., pp. 219–21.
60. Priem kolkhoznits-udarnits sveklovichnykh polai rukovoditelyami partii I pravitel'stva', *Pravda*, 11 November 1935.
61. 'Rastet armiya zhenshchin-traktoristok', *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 9 February 1937.
62. 'Soveshchanie luchshikh traktoristok Soyuza', *Sotsialisticheskoe zemledelie*, 12 February 1937.

63. Kurov, op. cit., p. 4. See also, 'Molodye patriotiki, uchites' upravlyat' traktorom!', *Pravda*, 1 April 1939.
64. Kurov, op. cit.
65. Ibid.
66. B. King, *Women in Post-war Russia* (London, 1947) p. 12.
67. M. Hindus, *Mother Russia* (London, 1943) p. 386.
68. Ibid., pp. 386–7. Hindus does not cite the source for his statistical data.
69. N. Voznesenskii, *Voenная ekonomika SSSR v period otechestvennoy voiny* (Moscow, 1948) pp. 92–3.
70. Bridger, op. cit., p. 16.
71. See, for example, *ibid.*, p. 17.
72. King, op. cit., p. 16.
73. Manning, op. cit., p. 220. See also Arutyunyan, op. cit., p. 296.
74. Angelina, op. cit., p. 77.
75. Ibid.
76. For a critical assessment of peasant women's resistance to change, see Oja, op. cit., pp. 34–6.

فصل هفتم

۱. این فصل به کمک ملانی ایلچ تهیه شده است.
۲. گرچه کار بدنی آشکارا نقش عمده‌ای در زندگی اردو گاهی داشته است، تجزیه و تحلیل کار انجام‌شده توسط زنان بیشتر مربوط به فعالیت اقتصادی اردو گاه‌هاست و اینجا درباره‌اش بحث نخواهد شد. دغدغه اصلی این فصل به زندگی روزمره در اردو گاه‌ها خارج از ساعت کاری مربوط است. اطلاعات مورد بحث در اینجا فقط به اردو گاه‌های زندان مربوط است و بنابراین شهرک‌های خاص و مستعمرات کارگری را شامل نمی‌شود.
3. S. Vilensky (ed.), *Till My Tale is Told: Women's Memoirs of the Gulag* (Bloomington, Indiana, 1999).
- این کتاب منبع ارزشمندی است درباره چگونگی زندگی زنان در اردو گاه‌های کارگری اما شوربختانه در اینجا مجال پرداختن به جزئیات این خاطرات نیست.
4. A. Solzhenitsyn, *The Gulag Archipelago: 1918–56* (London, 1975), and J. Rossi,

The Gulag Handbook (New York, 1989).

۵. این داده‌ها به وضوح ساختار جنسی جمعیت آزاد اتحاد جماهیر شوروی را منعکس نمی‌کنند. در سال ۱۹۳۷ زنان اکثریت، ۵۲/۶ درصد جمعیت را تشکیل می‌دادند.

J. Arch Getty, G.T. Rittersporn and V.N. Zemskov, 'Victims of the Soviet Penal System in the Pre-war Years: a First Approach on the Basis of Archival Evidence', *American Historical Review*, vol. 98, no. 4, 1993, p. 1025.

ع. برای اطلاع از جزئیات ماده ۵۸ نک:

R. Conquest, *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties* (London, 1968) appendix G, pp. 741–6.

7. Rossi, op. cit., p. 251.

۸. تا به امروز هیچ ارقامی در دسترس نیست که بتواند اختلاف بین زندانیان مجرم زن و زندانیان سیاسی را نشان دهد. باین حال می‌دانیم که در سال ۱۹۳۴ ۳۴/۵ درصد از کل جمعیت اردوگاه زندانیان «سیاسی» بودند؛ در سال ۱۹۳۵ ۲۷/۳ درصد؛ در سال ۱۹۳۶ ۲۴/۴ درصد؛ در سال ۱۹۳۷ ۲۵/۴ درصد و در ۱۹۳۸ ۳۴/۷ درصد. در سال ۱۹۳۹ زندانیان «سیاسی» ۵۶/۲ درصد از جمعیت اردوگاه را تشکیل می‌دادند و در یکم آوریل ۱۹۴۰ این رقم ۵۰/۳ درصد بود.

Zemskov, 'Zaklyuchennye v 1930–e gody: sotsial'no-demograficheskie problemy', *Otechestvennaya istoriya*, no. 4, 1997, p. 69.

۹. تمرکز زنان بر این صنایع بازتاب‌دهنده کار زنان در جامعه «آزاد» است.

10. Rossi, op. cit., pp. 515–16.

11. Ibid., p. 263.

12. Ibid., p. 4.

13. M. Buber-Neumann, *Als Gefangene bei Stalin und Hitler* (Munich, 1962) p. 65.

14. Ibid., p. 71.

15. GARF, f. 9414, o. 1, d. 1913, l. 9. Dated 13 December 1933.

16. Buber-Neumann, op. cit., pp. 65–75.

17. E. Lipper, *Eleven Years in Soviet Prison Camps* (London, 1950) pp. 124–31.

18. R. Conquest, *Kolyma: the Arctic Death Camps* (London, 1978) p. 192.

19. E. Ginzburg, *Into the Whirlwind* (London, 1967) pp. 306–9.

20. Lipper, op. cit., p. 132j. بهی تا.

21. Solzhenitsyn, op. cit., p. 128.

22. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2741, l. 29. Dated 5 December 1933.

همچنین نک:

Memorial, f. 2, o. 1, d. 50, l. 20 (1938), Arkardii Grigorëvich Grosman,

جایی که نویسنده اظهار داشته آمنوره [بی‌دستانی] شکایتی است بسیار شایع در میان زنان.

23. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2743, l. 3. Dated 16 January 1934.

24. Lipper, op. cit., p. 83.

ادبیات خاطرات و اطلاعات بایگانی‌شده نشان می‌دهند که زندانیان حداقل دو یا سه بار در ماه به حمام می‌رفتند.

25. Vilensky, op. cit., pp. 135–6.

26. Lipper, op. cit., p. 83.

27. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2743, l. 3. Dated 16 January 1934.

28. O. Dmitrievna, *Red Gaols: a Woman's Experiences in Russia's Prisons* (London, 1935) p. 41.

29. D.J. Dallin, *The Real Soviet Russia* (London, 1947) p. 156.

30. Z. Zajdlerowa, *The Dark Side of the Moon* (Hemel Hempstead, 1989) p. 122.

31. Rossi, op. cit., p. 171.

32. Solzhenitsyn, op. cit., pp. 230–3.

33. Ibid., p. 57.

34. Rossi, op. cit., p. 516.

35. Ibid., p. 256.

36. A. Pim and E. Bateson, *Report on Russian Timber Camps* (London, 13 May 1931) p. 40.

37. GARF, f. 9414, o. 1, d. 9, ll. 105–6. Dated May 1935.

38. Lipper, op. cit., pp. 134–7.

لیپپر همچنین بیان می‌کند که بسیاری از لباس‌های محافظ بدن معمولاً در دسترس نبودند. بنابراین زندانیان تمام تلاش خود را می‌کردند تا پوستشان را در معرض باد و آفتاب قرار ندهند. آن‌ها پایبج‌های ساق‌بلند را از گونی درست می‌کردند و پایبج را قبل از پوشیدن چکمه به دور مچ پا می‌بستند. زندانیان در برابر ناملايمات بسیار کاردان بودند.

39. Memorial, f. 2, o. 1, d. 73, l. 14 (1938): Tsipora Moiseevna Kozhana, Potma (Temlag) 1937.
40. G. Herling, *A World Apart* (London, 1986) p. 34.
41. Rossi, op. cit., p. 257.
42. Memorial, f. 2, o. 1, d. 36, l. 38 (1937): Khava Vladimirova Volovich, camp unspecified.
43. Dmitrievna, op. cit., p. 55.
44. Memorial, f. 2, o. 1, d. 97, ll. 1–2 (1937): Sofya Sergeevna Potresova.
45. Solzhenitsyn, op. cit., pp. 240–1.
46. Lipper, op. cit., pp. 158–9. *بی‌تا*.
47. Rossi, op. cit., pp. 116–17.
48. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2741, l. 26. Dated 15 June 1933. Document number 551629, point nine. Dated 27 August 1932.
49. Rossi, op. cit., p. 525. *بی‌تا*.
۵۰. برای امتیازاتی که به زنان باردار و مادران شیرده در جامعه آزاد اعطا می‌شد نک: M. Ilic, *Women Workers in the Soviet Interwar Economy: from 'Protection' to 'Equality'* (London, 1999) especially ch. 5.
51. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2753, l. 129. Dated 2 April 1938.
52. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2756, l. 3. Dated 10 January 1939.
53. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2753, l. 131. Dated 2 April 1938.
54. GARF, f. 9414, o. 1, d. 1913, l. 5. *بی‌تا*.
- همچنین نک:
- E. Mason, 'A Social Analysis of the Soviet Prison Camps of the 1930s', unpublished PhD dissertation, University of Birmingham, 2000, ch. 6.
55. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2753, l. 129. Dated 2 April 1938.
56. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2756, l. 593. Dated 10 November 1939.
57. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2756, l. 191. *بی‌تا*.
58. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2753, l. 52. *بی‌تا*.
59. GARF, f. 9414, o. 1, d. 2756, l. 198. Dated 24 February 1939.
60. Lipper, op. cit., pp. 119–23.

61. Ginzburg, op. cit., pp. 301–3.

62. Buber-Neumann, op. cit., p. 71.

همچنین نک:

Solzhenitsyn, op. cit., p. 245

جایی که نویسنده گزارش می‌دهد زنان مذهبی اغلب آرزو می‌کردند فرزندانشان غسل تعمید داده شوند. یک صلیب گاه مخفیانه در یک بسته ارسال می‌شد یا در عوض نان دریافت می‌شد. همچنین گاه یک روبان برای تهیه صلیب و یک جلیقه فانتزی کودک جور می‌شد. با صرفه‌جویی در مصرف جیره شکر زنان موفق می‌شدند کیک تعمید فراهم کنند. بی‌تا.

63. GARE, f. 9414, o. 1, d. 2756, l. 591. Dated 10 November 1939.

64. Rossi, op. cit., pp. 213–14.

65. Memorial, Nikolai Glazov, l. 110. Dated 1936.

۶۶. در مورد گسترش شهر و شرایط مسکن نک:

S. Fitzpatrick, *Everyday Stalinism. Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s* (Oxford, 1999) pp. 41–2, 46–50.

67. Ibid., pp. 42–5.

68. Ibid., p. 41.

۶۹. درباره احتکار نک:

ibid., pp. 59–62.

70. S. Wheatcroft, "The Scale and Nature of German and Soviet Repression and Mass Killings, 451930-, *Europe-Asia Studies*, vol. 48, no. 8, 1996, pp. 1346–8.

۷۱. در مورد شرایط زندگی در مگنیتوگورسک نک:

S. Kotkin, *Magnetic Mountain: Stalinism as Civilization* (London, 1995) pp. 157–97.

۷۲. در مورد روند کلی اشتغال زنان در دهه ۱۹۳۰ نک:

Ilic, op. cit., ch. 3.

و برای توزیع خاص زنان کارگر در صنایع لنینگراد در این دوره نک:

Chapter 5 by Sarah Davies in this volume.

۷۳. در مورد نقض حقوق زایمان در جامعه آزاد نک:

Ilic, op. cit., pp. 69–71, 77.

۷۴. برای نمونه نک:

Memorial, f. 2, o. 1, d. 5, ll. 100–3 (1938), Antsis.

۷۵. برای نمونه نک:

Vilensky, op. cit.

فصل هشتم

۱. مجدداً به صورت ویرایش شده و به روز شده از نسخه طولانی تر زیر منتشر شده است:

Europe-Asia Studies, vol. 48, no. 4, 1996, pp. 569–86.

۲. نک:

C.J. Friedrich and Z.K. Brzezinski, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, 2nd edn (New York, 1965).

۳. برای نمونه نک:

J. Arch Getty, *Origins of the Great Purges: the Soviet Communist Party Reconsidered, 1933–38*, (Cambridge, 1985), L.H. Siegelbaum, *Stakhanovism and the Politics of Productivity in the USSR, 1935–41* (Cambridge, 1988).

4. *Obshchestvennitsa*, nos. 9–10, 1936, p. 12.

نشست‌های بزرگ و محتوای سخنرانی‌های ارائه شده در آن شاخص‌های حزبی یک طرفه‌ای بودند از آنچه که از نظر سیاسی «مناسب» بود. باید دستورالعمل‌هایی صادر شده باشد که بایداه و نیایدهایی را برای سامان‌دهی تعیین کنند؛ اگرچه چنین مواردی یافت نشده‌اند. دستورالعملی که در فوریه ۱۹۳۶ توسط ACCTU صادر شد انواع فعالیت‌هایی را که باید فعالان اجتماعی دنبال کند مشخص کرد. نک:

'O rabote sredi zhen inzhenerno-tekhnicheskikh rabotnikov', postanovlenie prezidiuma VMBIT VTsSPS ot 3 fevralya 1936g., and also 'Postanovlenie prezidiuma ZapsibkraimBIT'a', in *Obshchestvennitsy: opyt inzhenerno-tekhnicheskikh rabotnikov Zapadnoi Sibiri* (Novosibirsk, 1936) pp. 62–8

5. *Soveshchanie zhen khozyaistvennikov i inzhenerno-tekhnicheskikh rabotnikov tyazheloi promyshlennosti: stenograficheskii otchet, 10–12 maya 1936 goda* (Moscow, 1936); *K vsesoyuznomu soveshchaniyu zhen khozyaistvennikov i inzhenerno-tekhnicheskikh rabotnikov legkoi promyshlennosti*, vypusk 1, yanvar'1937 (Izdanie gazety Legkaya Promyshlennost', 1937); *Ibid.*, vypusk

2, fevral' 1937 (Izдание gazety Legkaya Promyshlennost', 1937). *Vsesoyuznoesoveshchaniye zhen komandnogo i nachal'stvuyushchego sostava RK-KA: stenograficheskii otchet, 20-23 dekabrya 1936* (Moscow, 1937); *Kul'turnyi rezerv: zheny ITR Yaroslavskogo rezinkombinata k pervomu vsesoyuznomu soveshchaniyu* (Yaroslavl', 1936).

6. GARF, f. 5548, o. 16, dd. 63-6.

اینان عمدتاً سال‌های ۱۹۳۶ و ۱۹۳۷ را پوشش می‌دهند.

۷. برای نمونه نک: موارد مربوط به سال ۱۹۳۹.. ۱۴۶.

GARF, f. 7689, o. 7, d.

۸. برای نمونه

September 1937, *obshchestvennitsy* were working in executive committees 'in 200 to 300 districts of the Union'.

از جمله فعالیت‌های دیگرشان رسیدگی به شکایات شهروندان شوروی بود. نک:

GARF, f. 3316, o. 30, d. 916, ll. 1-3.

برای آئرفلوت ارقام مشخص‌تر ثبت شده که در سال ۱۹۳۹ چهار هزار فعال اجتماعی داشته است. نک:

Obshchestvennitsa, no. 2, 1939, p. 17.

سایر ارجاعات عددی مربوط به شمار اعضا در کارخانه‌های خاص در صورت لزوم در متن آورده شده است.

۹. نک:

Siegelbaum, op. cit., pp. 238-9; F. Benvenuti, *Fuoco sui sabotatori! Stachanovismo e organizzazione industriale in URSS 1934-38* (Rome, 1988) pp. 135-8; Benvenuti, 'Stakhanovism and Stalinism, 1934-38', SIPS no. 30,

(پژوهش منتشر نشده)

CREES, University of Birmingham pp. 20-; M. Buckley, *Women and Ideology in the Soviet Union* (Hemel Hempstead, 1989) pp. 115-17; R. Maier, 'Sovety zhen as a Surrogate Trade Union: Comments on the History of the Movement of Activist Women in the 1930s', in K. McDermott and J. Morison (eds), *Politics and Society under the Bolsheviks* (London, 1999) pp. 189-98.

10. S. Fitzpatrick, *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraordinary Times*. So-

- viet Russia in the 1930s* (Oxford, 1999) pp. 156–63; R.B. Neary, 'Mothering Socialist Society: the "Wife-Activists" Movement and the Soviet Culture of Daily Life, 1934–41', *Russian Review*, vol. 56, no. 3, 1999, pp. 396–412.
11. M. Buckley, 'The *Obshchestvennitsa* down on the Farm', پژوهش منتشرشده
to the VI World Congress of ICCEES, Tampere, Finland, 31 July– 4 August 2000.
۱۲. شواهد نشان می‌دهد رهبران اولیه جنبش همسران به پاکسازی دچار شدند؛ زیرا نام آن‌ها ناگهان از گزارش‌های فعالان اجتماعی حذف شد و نام‌های جدید جایگزین گشت.
13. Buckley, *Women and Ideology*, p. 113.
14. *K vsesoyuznomu soveshchaniyu*, vypusk 1, p. 1.
15. Buckley, *Women and Ideology*, p. 117.
16. *K vsesoyuznomu soveshchaniyu*, vypusk 1, p. 14.
17. *Udarnitsa Urala*, no. 1, 1936, p. 8.
18. *Zhenshchina-bol'shaya sila: pervoe kraevoe soveshchanie zhen stakhanovtsev severnogo kraya, 15–17 aprelya 1936 goda: stenograficheskii otchet* (Sevkraizgiz, 1936) p. 7.
19. RGASPI, f. 85, o. 29, d. 151, l. 4.
20. *Ibid.*, l. 5
21. *Ibid*
22. *Obshchestvennitsa*, no. 2, 1939, p. 18.
23. *Ibid*
24. Buckley, *Women and Ideology*, pp. 63–4.
25. *Obshchestvennitsa*, nos. 9–10, 1936, p. 14.
26. *K vsesoyuznomu soveshchaniyu*, vypusk 1, p. 14.
27. *Obshchestvennitsa*, no. 1, 1936, p. 10.
28. *K vsesoyuwomu soveshchaniyu*, vypusk 1, p. 22.
29. *Ibid*
30. *Vsesoyuznoe soveshchanie zhen komandnogo i nachal'stvuyushchego sostava* RKKK, p. 15.

یادداشت‌ها ■ ۳۶۳

31. *Obshchestvennitsa*, no. 8, 1939, p. 20.

32. GARF, f. 5548, o. 16, d. 63, l. 22. Dated 16 November 1936.

33. Ibid

34. Ibid

35. Ibid., l. 2. Dated 20 November 1937. See also l. 1, 3 December 1937.

36. *Obshchestvennitsa*, no. 7, 1939, p. 6.

37. Ibid., p. 7.

38. Ibid.

در مواردی از این دست که فعال اجتماعی کارهای سنگین یدی انجام داده است در منابع اولیه هیچ اشاره‌ای به دریافت مزد یا عدم پرداخت آن نشده است. علی‌القاعده فرد گمان می‌کند که باید پاداش دریافت کنند اما سازگاری با سایر وظایف همسران خلاف این را می‌طلبد. مایر (نگاه کنید به شماره ۹ بالا) در مکالمه‌ای در ورشو گمان کرد که در برخی موارد پرداخت انجام شده است اما با نرخ پایین‌تر از حد معمول. برای روشن شدن این نکته تحقیقات بیشتری لازم است.

39. *Obshchestvennitsa*, no. 11, 1939, p. 13.

40. *K vsesoyuznomu soveshchaniyu*, vypusk 1, p. 27.

41. *Udarnitsa Urala*, no. 7, 1936, p. 18.

42. Ibid

43. Ibid

44. *Obshchestvennitsa*, no. 8, 1939, p. 21.

45. *Obshchestvennitsa*, no. 2, 1939, p. 17.

46. *Obshchestvennitsa*, no. 8, 1939, pp. 245-.

47. *Obshchestvennitsa*, no. 11, 1939, pp. 1012-.

48. *Obshchestvennitsa*, no. 4, 1937, pp. 213-.

49. *Udarnitsa Urala*, no. 7, 1937, p. 10.

50. Ibid

51. *K vsesoyuznomu soveshchaniyu*, vypusk 1, p. 28.

52. Ibid., p. 29.

53. *Udarnitsa Urala*, no. 7, 1937, p. 10.

54. Ibid

55. *K vsesoyuznomu soveshchaniyu, vypusk 2, p. 20.*

56. *Ibid.*, p. 28.

57. *Ibid.*, p. 30.

58. *Ibid.*, p. 50.

59. *Ibid.*

60. GARF, f. 7689, o. 7, d. 146, l. 7ob.

برگرفته از

TsK svinovodcheskikh sovkhovoz, *Stenogramma soveshchaniya zhen inzhenero-tekhnicheskikh rabotnikov ot 14 yanvarya 1939.*

61. GARF, f. 5548, o. 16, d. 63, l. 102. Dated October 1937.

62. *Ibid.*, l. 127.

تاریخش روشن نیست ولی تقریباً حوالی سال ۱۹۳۷.

63. *Ibid.*, l. 132.

تاریخش روشن نیست ولی تقریباً حوالی سال ۱۹۳۷.

64. *Ibid.*

65. *Ibid.*, l. 133.

تاریخش روشن نیست ولی تقریباً حوالی سال ۱۹۳۷.

66. *Obshchestvennitsa*, no. 2, 1939, p. 17.

67. *Ibid.*

68. GARF, f. 5548, o. 16, d. 63, l. 85.

برای اطلاعات درباره توزیع یک میلیون روبل مراجعه کنید به:

f. 5548, o. 16, d. 66, which covers correspondence from 14 July to 25 December 1936.

69. *Ibid.*, l. 7.

70. *K vsesoyuznomu soveshchaniyu, vypusk 2, p. 51.*

۷۱. بنگرید به نگرانی‌های ذکر شده در

GARF, f. 5548, o. 16, d. 64, ll. 61–2. Dated 16 April 1936.

72. Benvenuti, *Fuoco sui sabotatori!*, p. 135; Benvenuti, 'Stakhanovism and Stalinism, 1934–38', p. 20.

73. *Ibid.* See also Maier, 'Sovety zhen'.

74. I.V. Kashkina, 'Dvizhenie zhen-obshchestvenits, 1934-42 gody' (candidate degree dissertation abstract, Moscow State University, 1988).

۷۵. بخش‌های زنان سازمان‌یافته در این حزب نیز به دنبال راهنمایی بودند. همچنین نک:

E.Wood, *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia* (Bloomington, Indiana, 1997) ch. 3.

76. GARF, f. 7689, o. 7, d. 146, l. 16ob.9.

فصل نهم

۱. برای نمونه نک:

C. Kelly, *History of Russian Women's Writing* (Oxford, 1994) pp. 227-84,

و

X. Gasiorowska, *Women in Soviet Literature, 1917-64* (Madison, Wisconsin, 1968).

۲. برای نمونه نک:

B. Holmgren, *Women's Works in Stalin's Time: on Lidia Chukovskaia and Nadezhda Mandelstam* (Bloomington, Indiana, 1993); T.W.Clyman and D. Greene (eds), *Women Writers in Russian Literature* (Westport, Connecticut, 1994); و C. Tomei (ed.), *Russian Women Writers* (New York, 1999) vol. 2.

3. Gasiorowska, op. cit.; K. Clark, *The Soviet Novel: History as Ritual*, 2nd edn (London, 1985).

۴. برای نمونه نک:

Clark, op. cit., p. 4; N. Luker 'Introduction', in N. Luker (ed.), *From Furmanov to Sholokhov: an Anthology of the Classics of Socialist Realism* (Ann Arbor, 1988) pp. 23-4.

۵. *Posle Rossii* آخرین مجموعه شعر منتشر شده در زمان زندگی تسوتایوا (پاریس، ۱۹۲۸) بود.

6. Anna Akhmatova, *Iz shesti knig* (Leningrad, 1940).

۷. این اشعار برای اولین بار در ایالات متحده آمریکا در مجموعهٔ Sofia Parnok, *Sobranie*

sochinenii منتشر شد (آن آربر، ۱۹۷۹). بیشتر سروده‌های او به انگلیسی در این اثر آمده است:

D. Burgin. *Sophia Parnok: The Life and Work of Russia's Sappho* (New York, 1994).

8. D. Burgin, 'Sofia Parnok', in Tomei, op. cit., p. 189.

۹. در ۲۹ ژوئن ۱۹۲۱ اوولنم نامه‌ای به انجمن کمک به نویسندگان نیازمند ارسال کرد و خواهان غذا شد؛ زیرا وی هیچ جیره غذایی در محل کار خود یا به‌عنوان نویسنده روس دریافت نمی‌کرد. نک:

RGALI, f. 591, o. 1, ed. khr. 25.

۱۰. مارینا تسوتایوا پس از بازگشت به روسیه نیز در سال‌های ۴۱-۱۹۳۹ بی‌بضاعت بود. «Istoriya russkogo teatral'nogo byta» (تاریخ تئاتر روسیه، ۱۹۳۹) در مرگ گورویچ ناتمام ماند.

۱۱. به‌عنوان مثال شاگینیان به‌خاطر رمان خود در مورد لنین (1938) *Bilet po Rossii* مورد انتقاد قرار گرفت و تا دهه ۱۹۵۰ سعی در چاپ دنباله این اثر نداشت (Sem'ya Ulanovykh, 1958) و نمایش فروش در سال ۱۹۳۴ در تئاتر کاهو انقلاب‌کننده گرگی از برنامه تئاتر ایالتی لنینگراد خارج شد، احتمالاً به دلیل عدم رضایت استالین.

۱۲. اینبر به برنامه گورکی در سال ۱۹۳۴ برای برگزاری جشن ساخت کانال دریای سفید توسط کارگران زندان کمک کرد. همچنین برای مثال نک:

M. Shaginyan, *Nagorno-Karabakh* (Moscow, 1930); O. Berggol'ts, *Gody shturma* (Leningrad, 1933); E. Polonskaya, *Lyudi sovetskikh budnei* (Leningrad, 1934).

۱۳. درباره چتریاژان نک:

Polonskaya's poems 'Pesnya yunost' (1936) and 'Sokolenek' (1936);

در باب کومسومول نک:

'Sestra iz vostoka' (1932) and 'Yangikishlyak' (1932).

۱۴. برای انتقاد از اشعار شکاپسکایا در مورد زایمان نک:

B. Heldt, 'Motherhood in a Cold Climate: the Poetry and Career of Maria Shkapskaia', in J.T. Costlow, S. Sandler و J. Vowles (eds), *Sexuality and the Body in Russian Culture* (Stanford, California, 1993) p. 241.

۱۵. لیدیا چوکوفسکایا که نوشته‌هایش شاهدان رخدادهای آن دوره‌اند پس از دستگیری شوهرش به‌ناچار از مسکو فرار کرد و دو بار مخفی شد.

۱۶. نک:

L. Toom's review of Anna Karavaeva's, *Lena iz Zhuravlinoi roshchi*, *Krasnaya nov'*, no. 7-8, 1940, pp. 303-4; V. P. Khoroshkin, *Tvorchestvo V.Ketlinskoi* 30-

- kh i 40-kh godov* (Moscow, 1961) p. 3.
17. Anna Karavaeva, *Zdravstvui, zhizn'!* (Moscow, 1932) p. 7.
۱۸. برای بحث بیشتر نک:
- R. Marsh, 'An Image of their Own?: Feminism, Revisionism and Russian Culture', in R. Marsh (ed.), *Women and Russian Culture: Projections and Self-Perceptions* (Oxford, 1998) p. 19.
۱۹. برای نمونه نک:
- Inber's poems 'Rodonachal'nitsa' (1931), 'Vpolgolosa' (1932), 'Tikhaya Natasha' and 'Prestuplenie Nor-Bibi' (1934); و Forsh's play *Stodvadsat' vtoraya* (1937).
20. Anna Karavaeva, *Lena iz Zhuravlinoi roshchi* (Moscow, 1938) p. 153.
21. Isaac Babel, *1920 Diary*, ed. C.J. Avins, trans. H.T. Willetts (London, 1995) p. 69.
۲۲. دربارهٔ مکتب استالین نک:
- Anna Karavaeva, *Voskhozhdenie* (Moscow, 1938) p. 6; N. Chertova, *Razryv-trava* (Moscow, 1939) pp. 218-19,
این رمان آوُدتیای سالخورده را توصیف می‌کند که می‌خواهد برای خواندن مقالهٔ معروف استالین در مورد اشتراکی‌سازی به نام «سرگیجه از موفقیت» (۱۹۳۰) خواندن را بیاموزد.
23. Toom, op. cit., p. 303.
24. M. I. Chernushchenko, *Tvorchestvo Very Ketlinskoi* (Lvov, 1962) p. 5, n. 18.
25. T. Tess, 'Materinstvo', *Krasnaya nov'*, no. 8, 1935, pp. 157, 160.
26. Karavaeva, *Lena iz Zhuravlinoi roshchi*, p. 159.
27. Z. Kedrina, 'Zhenshchina', *Oktyabr'*, no. 8-9, 1939, p. 259.
28. E. Voronina, 'Lyubov' k shesterym', in A. Mar, *Zhenshchina na kreste* (Moscow, 1994) p. 107.
29. Karavaeva's *Lena iz Zhuravlinoi roshchi*; Gerasimova's *Zhalost'* (Moscow, 1934).
۳۰. به توضیح آمده در 305 p. Toom, op. cit., مراجعه کنید.
31. Karavaeva's *Lena iz Zhuravlinoi roshchi*; Gerasimova's *Zhalost'* (Moscow, 1934).
32. V. Rossolevskaya, 'Stroiteli Gidrotsentrali', *Krasnaya nov'*, no. 12, 1931, p. 142.
33. Kedrina, 'Zhenshchina', p. 268; L. Seifullina, 'O zhenskom obraze', *Oktyabr'*, no. 8-9, 1939, p. 374.

34. Kedrina, 'Zhenshchina', p. 262;
 او همچنین به قسمت آخر *Bruski Panferov* (۱۹۳۷-۱۹۲۸) حمله می‌کند. در این بخش استشا او گنوا که پیش‌تر آمال و آرزوهای خود را داشت به یک شخصیت کم‌رنگ و مطیع تبدیل می‌شود.
35. Kedrina, 'Zhenshchina', pp. 244-72; Seifullina, 'O zhenskom obraze', pp. 273-4.
36. Kedrina, 'Zhenshchina', p. 255.
37. A. Barkova, 'V barake', in S. Vilenskii (ed.), *Dodnes' tyagoteet* (Moscow, 1989), p. 341, translated by C. Kelly in S. Vilensky (ed.), *Till My Tale is Told: Women's Memoirs of the Gulag* (Bloomington, Indiana, 1999) pp. 215-16.
38. M. Petrovykh, 'Stikhi iz arkhivov', *Znanya*, no. 1, 1989, pp. 90-5.
39. R. Kreutzer, 'Vera Panova', in Tomei, op. cit., p. 1019.
40. V. Panova, 'O moei zhizni, knigakh i chitatatelyakh', in *Sobranie sochinenii v 5 tomakh* (Leningrad, 1989) vol. 5, pp. 401-9.
۴۱. برای بحث بیشتر نک:
- Kelly, op. cit., pp. 311-17.
42. O.D. Forsh, 'Avtobiografiya', in *Sovetskie pisateli: avtobiografii*, vol. 2 (Moscow, 1959), p. 585.
- 43.A. Barkova, 'Nechto avtobiograficheskoe', in Barkova, 'Stikhi raznykh let', *Lazur'* no. 1, 1989, pp. 343-5.

فصل دهم

۱. تجدیدنظر شده و خلاصه شده از:

- S. E. Reid, 'All Stalin's Women: Gender and Power in Soviet Art of the 1930s', *Slavic Review*, vol. 57, no. 1, 1998, pp. 133-73.
۲. بازنمایی زنان در فرهنگ تصویری شوروی موضوع چندین پژوهش بوده است از جمله:
- E. Waters, 'The Female Form in Soviet Political *Susan E. Reid* 213 Iconography, 1917-32', in B.E. Clements, B.A. Engel and C.D. Worobec (eds), *Russia's Women: Accommodation, Resistance, Transformation* (Oxford, 1991) pp. 225-42; V.E. Bonnell, *Iconography of Power: Soviet Political Posters under*

Lenin and Stalin (London, 1997); M. Tupitsyn, *After Perestroika: Kitchenmaids or Stateswomen* (New York, 1993); and A. Hilton, 'Feminism and Gender Values in Soviet Art', in M. Liljestrom et al. (eds), *Gender Restructuring in Russian Studies* (Tampere, 1993) pp. 99–116.

پژوهش‌های مذکور به‌جز هیلتون، بیشتر بر پوسترها و دیگر تصاویر تولید انبوه در دوره انقلاب تا برنامه پنج ساله اول تمرکز دارند.

3. G. Bandalín (ed.), *Vsesoyuznaya khudozhestvennaya vystavka 'Industriya sotsializma': Katalog* (Moscow and Leningrad, 1939).

در سال اول دوباره احیا شد و تا سال ۱۹۴۰ باز ماند.

RGALI, f. 962 (Arts Committee), o.6, ed. khr. 694.

۴. اصطلاح «عقب‌نشینی بزرگ» ابداع‌شده توسط

N.S. Timasheff, *The Great Retreat: the Growth and Decline of Communism in Russia* (New York, 1946).

5. D. Filtzer, *Soviet Workers and Stalinist Industrialisation: the Formation of Modern Soviet Production Relations, 1928–41* (London, 1986) pp. 144–7.
6. G.W. Lapidus, *Women in Soviet Society: Equality, Development, and Social Change* (Berkeley, 1978) p. 103.
7. Waters, op. cit., pp. 238, 242; Bonnell, op. cit., pp. 79–82, 107.
8. R.T. Manning, 'Women in the Soviet Countryside on the Eve of World War II, 1935–40', in B. Farnsworth and L. Viola (eds), *Russian Peasant Women* (Oxford, 1992) pp. 211–13.
9. *Industriya sotsializma: Tematicheskii plan vsesoyuznoi khudozhestvennoi vystavki* (Moscow, 1935) pp. 48, 52.
10. *Industriya sotsializma*, single issue broadsheet, June 1939, p. 6.
11. S.A. Zombe, comp., 'Tekst besedy obzornoi ekskursii po vystavke «Industriya sotsializma»', RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 948, l. 45.
12. *Ibid.*, l. 33.
13. *Industriya sotsializma: Tematicheskii plan*, p. 65.

۱۴. دفترچه راهنما:

S. Fomina, comp., 'Pod'em narodnoi kul'tury I narodnogo blagosostoyaniya,'

RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 948, l. 70; and Editorial, 'Iskusstvo v strane sotsializma', *Iskusstvo*, no. 6, 1937, p. 7 (reproduction) and p. 31.

۱۵. نک: مسائل مربوط به

Pravda and *Rabotnitsa* for 1936–39.

16. Waters, op. cit., p. 235; Bonnell, op. cit., pp. 66, 78.

۱۷. این کلیشه در دوره استالین و پس از آن ادامه داشت. نک:

Susan E. Reid, 'Masters of the Earth: Gender and Destalinisation in Soviet Reformist Painting of the Khrushchev Thaw', *Gender and History*, vol. 11, no. 2, 1999, pp. 276–312.

18. V. Gertsenberg, 'S.V. Ryangina. «Vse vyshe», «Podstantsiya na Suramskom perevale»', *Iskusstvo*, no. 4, 1934, p. 145; and G. Revzin, 'Devushka moei mechty', *Iskusstvo*, no. 3, 1990, p. 40

۱۹. سرمقاله

'Iskusstvo v strane sotsializma', p. 31.

20. M. Ilic', *Women Workers in the Soviet Interwar Economy: from 'Protection' to 'Equality'* (London, 1999) ch. 10

21. Varvara Zubkova, 'Zhenshchiny prishli na shakhty', *Industriya*, 26 June 1939 (emphasis mine); and V.A. Zubkova, 'Pomozhem nashim muzh'yam', *Rabotnitsa*, no. 16, 1939, p. 7.

22. RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 948, and RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 694, ll. 6–16.

23. RGALI, f. 2943, o. 1, ed. khr. 124, l. 8; and Yu. Lobanova, comp., *Vsesoyuznaya khudozhestvennaya vystavka pishchevaya industriya. Otdel vystavki 'Industriya sotsializma': Katalog* (Moscow, 1939).

۲۴. نک:

J. Hessler, 'Culture of Shortages: a Social History of Soviet Trade, 1917–53' (unpublished PhD dissertation, University of Chicago, 1996) ch. 6; and J. Chen, *Soviet Art and Artists* (London, 1944) pp. 36–7.

25. *Pravda*, 21 March 1939.

26. A. Gudilov, 'Malen'kii feleton', *Za industrializatsiyu*, 26 September 1935;

همچنین نک:

- S. Fitzpatrick, '«Middle-Class Values» and Soviet Life in the 1930s', in T. Thompson and R. Sheldon (eds), *Soviet Society and Culture* (Boulder, Colorado, 1988) pp. 20–38; C. Kelly and V. Volkov, 'Directed Desires: *Kul'turnost'* and Consumption', in C. Kelly and D. Shepherd (eds), *Constructing Russian Culture in the Age of Revolution: 1881–1940* (Oxford, 1998) pp. 291–313; and Hessler, op. cit., ch. 6.

۲۷. مقایسه کنید با

Gudilov, op. cit.

۲۸. منتشر شده در

M. Banks (ed.), *The Aesthetic Arsenal: Socialist Realism under Stalin* (New York, 1993) colour pl. 19.

29. Fitzpatrick, op. cit., pp. 25–6; Hessler, op. cit.; and Kelly and Volkov, op. cit., p. 292.

30. Osip Beskin, 'Sredi obrazov izobiliya I radosti', *Tvorchestvo*, no. 9, 1939, p. 16.

31. R.Ya. Abolina, *Sovetskoe iskusstvo perioda razvernutogo stroitel'stva sotsializma (1933–41)* (Moscow, 1964) p. 52.

32. Waters, op. cit., pp. 240–1.

33. I.L. Belakhov, 'Kul'tura tela I gigiena', *Rabotnitsa*, no. 2, 1937.

34. 'V knige otzyvov', *Industriya sotsializma*, June 1939, p. 6.

۳۵. شگال در توصیف برداشت خود از این نقاشی توضیح می‌دهد که چگونه در استالین، [به‌عنوان] یک فرد ساده‌رژیم شوروی نگریسته است:

G. Shegal, 'Istochnik nashego vdokhnoveniya', *Industriya sotsializma*, June 1939, p. 2.

36. S. Razumovskaya, 'Tvorchestvo G.M. Shegalya', *Tvorchestvo*, no. 7, 1939, p. 12;

M. Neiman, 'Na vystavke «Stalin i lyudi Sovetskoi strany v izobrazitel'nom iskusstve»', *Tvorchestvo*, no. 2, 1940, p. 6; and N. Shchekotov, 'K otkrytiyu vystavki «Industriia sotsializma»', *Tvorchestvo*, nos. 11–12, 1937, pp. 9–10.

۳۷. توییتسین به هنر سیکسو استناد می‌کند: «وقتی از یک زن خواسته می‌شود در این بازنمایی نقش آفریند در واقع از او خواسته می‌شود که تمایل مرد را نشان دهد.»

M. Tupitsyn, 'From the Politics of Montage to the Montage of Politics: Soviet

- Practice 1919 through 1937', in M. Teitelbaum (ed.), *Montage and Modern Life, 1919-42*, (Cambridge, Mass., 1992), p. 20; and Tupitsyn, *After Perestroika*, p. 11.
38. F.G. Treťyakov, 'Domashnyaya khozyaika', *Rabotnitsa*, no. 15, 1939, p. 16.
 همچنین بنگرید به اظهارات تأثیرگذار همسران سه خلبان دربارهٔ چگونگی حمایت از کار شوهرانشان:
Pravda, 24 July 1936.
39. *Industriya sotsializma: Tematicheskii plan*, p. 12.
 ۴۰. برای فعالیت‌های متنوع همسران ارتش سرخ نک:
Rabotnitsa, no. 1, 1937.
 ۴۱. برای منابع مرتبط با *obshchestvennitsa* نک:
 Chapters 1 and 8 by Scheide and Buckley in this volume.
 پس از انتشار نسخهٔ اصلی این مقاله، پژوهش تازه‌ای دربارهٔ زنان فعال اجتماعی منتشر شد که تفکر اعضای آن به‌عنوان مادران سوسیالیست را روشن‌تر می‌کند.
 Susan E. Reid 215 society' and 'housewives of the great Soviet home': R.B. Neary, 'Mothering Socialist Society: the Wife-Activists Movement and the Soviet Culture of Daily Life, 1934-41', *Russian Review*, vol. 58, no. 3, 1999, pp. 396-412.
 برای نتیجه‌گیری مشابه در مورد زنان فعال در دههٔ ۱۹۲۰ نک:
 E. Wood, *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia* (Bloomington, Indiana, 1998).
42. M. Neiman, 'Novye portrety tovarishcha Stalina', *Iskusstvo*, no. 6, 1937, p. 65;
 A.I. Zotov, 'Khudozhestvennaya vystavka «Industriya sotsializma»', RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 624, l. 2; and RGALI f. 962, o. 6, ed. khr. 948, l. 72.
 ۴۳. برای مقایسه نک:
 S. Davies, *Popular Opinion in Stalin's Russia: Terror, Propaganda and Dissent, 1934-1941* (Cambridge, 1997) p. 150
44. RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 948, ll. 71-2.
45. Kelly and Volkov, op. cit., p. 297.

- K. Clark, 'Utopian Anthropology as a Context for Stalinist Literature', in R.C. Tucker (ed.), *Stalinism: Essays in Historical Interpretation* (New York, 1977) p.187.
47. RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 948, l. 72.
48. Clark, op. cit., pp. 180-7.
49. H. Gassner and E. Gillen, 'From Utopian Designs for the New Order to the Ideology of Reconciliation', in Banks (ed.), *Aesthetic Arsenal*, p. 184.
50. RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 948, l. 72; and Neiman, 'Novye portrety', p. 64.
51. Aleksandr Balashov, 'O nekotorykh osobennostyakh kompozitsii proizvedeniya V.P. Efanova «Nezabyvaemaya vstrecha»', *Tvorchestvo*, no. 10, 1991, pp. 31-3.
52. Tupitsyn, *After Perestroika*, p. 11.
۵۳. استالین، گزارش به هجدهمین کنگره حزب، آن‌طور که در دفترچه راهنما آمده است: RGALI, f. 962, o. 6, ed. khr. 948, l. 66; and D(ariya) Sh(pirkan), 'Khudozhnitsy', *Rabotnitsa*, nos. 5-6, 1938, p. 20.
- در مورد همدستی زنان هنرمند در بازتولید فرودستی خود نک: Reid, 'All Stalin's Women', p. 171.
۵۴. با این عنوان در کتاب زیر تصویر شده است:
- L. Rozental, 'Vystavka zhenskogo tvorchestva', *Tvorchestvo*, no. 6, 1938, p. 17.
- موقعیت آن را می‌توان در نمای نصب تابلو مشاهده کرد:
- S. Ryangina, 'Pervaya vystavka zhenshchin-khudozhnits', *Rabotnitsa*, no. 10, 1938, p. 17. The title is given there as 'Listening to a Report'. Ryangina confirms that it is a study for *In the Shock Workers' Box*.
55. Maria-Antonietta Macciocchi, 'Les femmes et la traverse du fascisme', *Elements pour une analyse du fascisme* (Paris, 1976), 1, p. 157; cited in translation in B. Spackman, 'The Fascist Rhetoric of Virility', *Stanford Italian Review*, vol. 8, no. 1-2, 1990, p. 83.

فصل یازدهم

۱. این فصل توسط ژان آودین ترجمه و با کمک ملانی ایلچ تهیه شده است.

2. M. and P. Higonnet (eds), *Behind the Lines: Gender and the Two World Wars*

(London, 1987) p. 34

۳. نک: بیانیه رئیس جمهور شوروی، کالنین، در سال ۱۹۴۲ در جلسه مسئولان سیاسی دفاع هوایی مسکو:

J.K. Cottam, 'Soviet Women in Combat during World War II: the Ground/Air Defence Forces', in T. Yedlin (ed.), *Women in Eastern Europe and the Soviet Union* (New York, 1980) p. 123.

۴. نک:

G. Lindemann and T. Wobbe (eds), *Denkachsen. Zur theoretischen und institutionellen Rede vom Geschlecht* (Frankfurt, 1994).

۵. این ارقام کشاورزی را شامل نمی‌شود. در دهه ۱۹۳۰ کار کشاورزی کنشی «زنانه» شد؛ زیرا بسیاری از مردان توانمند به مراکز صنعتی جدید کوچیدند. در سال ۱۹۴۰ مردان تنها ۲۲ درصد از جمعیت توانمند روستایی را تشکیل می‌دادند و این در طول جنگ به هفت درصد تا سال ۱۹۴۴ کاهش یافت. نک:

S.L. Senyavskii and V.B. Tel'pukhovskii, *Rabochii klass SSSR, 1938-1965gg.* (Moscow, 1971) p. 101.

6. M.J. Hutton, 'Russian and Soviet Women, 1897-1939: Dreams, Struggles and Nightmares', unpublished PhD dissertation (University of Iowa, 1986) p. 622.

7. *Pravda*, 28 May 1936.

همچنین نک:

R. Schlesinger (ed.), *The Family in the USSR: Changing Attitudes in Soviet Russia* (London, 1949) p. 252.

۸. به نقل از

F. Navailh, 'Das sowjetische Modell', in G. Duby and M. Perrot (eds), *Geschichte der Frauen*, vol. 5 (20 Jahrhundert) (Frankfurt, 1995) p. 277.

9. *Istoriya sovetskogo rabocheho klassa*, tom 3: 'Rabochii klass SSSR nakanune i v gody Velikoi Otechestvennoi voiny' (Moscow, 1984) p. 374.

۱۰. اداره مرکزی آمار شورای وزارت در اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی:

Women in the USSR: Brief Statistics (Moscow, 1960) pp. 39-40.

11. *Istoriya sovetskogo rabocheho klassa*, p. 356.

۱۲. برای جزئیات تغییرات جمعیت در زمان اشغال آلمان بنگرید به:

Ibid., pp. 347–8.

۱۳. به‌عنوان مثال به فرجامی که در ۲۴ ژوئن ۱۹۴۱ توسط زنان کارگر کارخانه شیمیایی وُیکوف رقم خورد بنگرید:

Profsoyuzy SSSR: dokumenty i materialy v chetyrekh tomakh, 1905–1963gg., tom 3: 'Profsoyuzy v period zaversheniya stroitel'stva sotsializma i postepenno perekhoda k kommunizmu (1937–1952gg.)', (Moscow, 1963) doc. 158.

14. *Pravda*, 27 June 1941.

همچنین نک:

Senyavskii and Tel'pukhovskii, op. cit., p. 130.

۱۵. نک:

'Postanovlenie prezidiuma TsK profsoyuzy rabochikh chernoi metallurgii vostochnykh raionov «o rabote zavodskikh komitetov po privlecheniyu na proizvodstve novykh kadrov»', in *Profsoyuzy SSSR*, doc. 160.

16. K. Straus, 'The Transformation of the Soviet Working Class, 1929–1935: the Regime in Search of a New Social Stability', unpublished PhD dissertation (University of Pennsylvania, 1990) p. viii,

با توجه به دهه ۱۹۳۰ می‌توان توسعه سرمایه‌گذاری به‌عنوان «سامان‌دهندهٔ اجتماع» یا «بوتهٔ ذوب اجتماعی» را به خوبی تبیین کرد. سیستم اجتماعی واحد اقتصادی نقش حیاتی در ادغام کارگران جدید در روند کار صنعتی داشت.

۱۷. برای مثال نک:

Stalinets, nos. 80, 81 and 83, June/July 1941.

18. 'Zhenshchiny ovladevayut novymi professiyami', *Pravda*, 30 June 1941; 'Zhenshchiny idut na rabotu v partiyni apparat', *Pravda*, 12 July 1941; 'Zhenshchiny – metallurgi', *Pravda*, 19 July 1941; 'Partiynaya zhizn' – zhenshchiny na rukovodyashchei rabote', *Pravda*, 10 October 1941.

19. Senyavskii and Tel'pukhovskii, op. cit., p. 110.

20. *Istoriya sovetского rabocheho klassa*, p. 348; 'Velikaya otechestvennaya voina, 1941–45', *Entsiklopediya* (Moscow, 1985) p. 270; V. Murmantseva, *Sovetskie zhenshchiny v Velikoi Otechestvennoi voini* (Moscow, 1974) p. 22.

21. U.G. Chernyavskii, *Voina i prodovol'stvie: snabzhenie gorodskogo naseleniya v velikuyu otechestvennuyu voinu, 1941-1945* (Moscow, 1964) p. 77; J. Barber and M. Harrison, *The Soviet Homefront, 1941-1945* (London, 1991) p. 79.
۲۲. مردان بین ۱۶ تا ۵۵ سال بسیج شدند. قانون شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی در سیزدهم فوریه ۱۹۴۲:
- 'O mobilizatsii na period voennogo vremeni trudosposobnogo gorodskogo naseleniya dlya raboty na proizvodstve i stroitel'stve', in *Resheniya partii i pravitel'stva po khozyaistvennym voprosam*, tom 3: 1941-1952gg. (Moscow, 1968) p. 64.
23. Senyavskii and Tel'pukhovskii, op. cit., pp. 111-12. RGASPI, f. 17, o. 121, d. 232, l. 147.
24. Senyavskii and Tel'pukhovskii, op. cit., p. 112.
25. *Profsoyuzy SSSR*, doc. 159. See also, 'Voina i profsoyuzy', *Pravda*, 21 September 1941. *Susanne Conze* 233.
26. N.A. Voznesenskii, *Voennaya ekonomika SSSR v period Otechestvennoi voiny* (Moscow, 1948) p. 111.
۲۷. برای مثال نک:
- K. Segbers, *Die Sowjetunion im Zweiten Weltkrieg* (Munich, 1987) p. 238.
28. AODM, f. 433, o. 3, d. 12, l. 30.
29. TsMAM, f. 415, o. 7 (otdel tekhnicheskogo obucheniya), d. 40, l. 10.
30. Ibid
31. S. Conze, *Sowjetische Industriearbeiterinnen in den Vierziger Jahren: Die Auswirkungen des Zweiten Weltkrieges auf die Erwerbstätigkeit von Frauen in der UdSSR, 1941-50* (Stuttgart, 2001) pp. 173-4, 187.
32. A.A. Abramova, *Okhrana trudovykh prav zhenshchin v SSSR* (Moscow, 1954) p.23. See also M. Ilic 'Women Workers in the Soviet Interwar Economy: from 'Protection' to 'Equality' (London, 1999).
33. *Resheniya partii I pravitel'stva po khozyaistvennym voprosam*, pp. 37-8.
34. GARF, f. 5451, o. 27, d. 11, ll. 29-31.
35. Ibid., ll. 14-16.

۳۶. کمیته‌های کارخانه و اتحادیه‌های کارگری مجبور بودند انتخابات میان‌دوره‌ای برگزار کنند. این انتخابات اولین بار پس از عزیمت بسیاری از دارندگان پست رسمی به جبهه در ژوئیه ۱۹۴۱ برگزار شد.

Profsoyuzy SSSR, doc. 116.

37. GARF, f. 5451, o. 27, d. 73, ll. 19–30.

برای مقایسه با اقدامات محافظت از نیروی کار در دوران جنگ نگاه کنید به:

Ilic^۶, op. cit.

38. GARF, f. 5451, o. 27, d. 74, ll. 9–12.

۳۹. این تقریباً معادل ۱/۳۴ درصد از کل زنان شاغل در بخش‌های صنعتی مورد بررسی است. تعداد کل زنان شاغل در این بخش‌ها تقریباً ۱/۹ میلیون نفر بود.

GARF, f. 5451, o. 27, d. 204, l. 29.

۴۰. برای مثال نک:

GARF, f. 5451, o. 27, d. 204, ll. 1–5 and d. 203, l. 135.

41. GARF, f. 5451, o. 27, d. 203, l. 42.

۴۲. در این موارد بخش‌های صنعتی با درخواست تمدید آیین‌نامه سال ۱۹۳۸ مواجه شدند. این آیین‌نامه به مدیران شرکت‌ها اجازه می‌داد به زنان اجازه دهند یک شیفت شب اضافه کار کنند و در ازای آن یک روز تعطیل باشند.

GARF, f. 5451, o. 27, d. 204, l. 39.

43. GARF, f. 5451, o. 27, d. 11, ll. 14–16.

44. GARF, f. 5451, o. 27, dd. 201–4.

45. G.M. Smith, 'The Impact of World War II on Women, Family Life, and Mores in Moscow, 1941–1945', unpublished PhD dissertation (University of Stanford, 1989) p. 201.

46. S. Conze, 'Kaempferin – Arbeiterin – Mutterheldin: Die Frau in den Anforderungen des Sowjetstaates, 1941–1945',

پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده:

(Ruhr-Universitaet Bochum, 1992) p. 115.

۴۷. در کل نیروی کار نیز از ۲۸/۵ میلیون به ۴۰/۴ میلیون نفر افزایش یافت. نک:

S. Fitzpatrick, 'Post-war Soviet Society: the «Return to Normalcy», 1945–1953', in S. Linz, (ed.), *The Impact of World War II on the Soviet Union* (New

Jersey, 1985) p. 139.

۴۸. برای افزایش تولید سرانه کالاهای مصرفی از سال ۱۹۲۸ تا ۱۹۵۰ نک:

D.R. Hodgman, *Soviet Industrial Production, 1928–1951* (Cambridge, 1954)

p. 125.

بین سال‌های ۱۹۴۰ و ۱۹۴۸ دستمزدها تقریباً ۷۵ درصد افزایش یافت اما افزایش قیمت‌ها بین ۲۰۰ تا ۳۰۰ درصد بود. نک:

H. Schwartz, 'Soviet Labor Policy 1945–1949', in P.E. Mosely (ed.), *Annals of the American Academy of Political and Sociological Science: the Soviet Union since World War II*, volume 263, May 1949, p. 80.

۴۹. نک:

T. Dunmore, *Soviet Politics, 1945–1953* (London, 1984), and W.G. Hahn, *Post-war Soviet Politics: the Fall of Zhdanov and the Defeat of Moderation* (London, 1982).

۵۰. نک:

Smith, op. cit., p. 280, and Fitzpatrick, op. cit., p. 150.

51. G. Bucher, 'Struggling to Survive: Soviet Women in the Postwar Years', *Journal of Women's History*, vol. 12, no. 1, 2000, pp. 137–59.

52. GARF, f. 5451, o. 27, d. 204, l. 44.

53. R.A. Clarke, *Soviet Economic Facts, 1917–1970* (London, 1972) p. 29.

54. Conze, *Sowjetische Industriearbeiterinnen*.

55. M.P. Sacks, 'Women in the Industrial Labor Force', in D. Atkinson, A. Dallin and 3.

گزیده کتابشناسی

بایگانی‌ها:

AODM: Arkhiv obshchestvennogo dvizheniya g. Moskv

GARF: Gosudarstvennyi arkhiv rossiiskoi federatsii Memorial (Moscow)

RGALI: Rossiiskii gosudarstvennyi arkhiv literatury i iskusstva

RGASPI [formerly RTsKhIDNI]: Rossiiskii gosudarstvennyi arkhiv
sotsial'no-politicheskoi istorii

TsGA: Tsentral'nyi gosudarstvennyi arkhiv RSFSR

TsGAGM: Tsentral'nyi gosudarstvennyi arkhiv gorod Moskv

TsGAIPD: Tsentral'nyi gosudarstvennyi arkhiv istoriko-politicheskikh dokumentov

TsGAKFD: Tsentral'nyi gosudarstvennyi arkhiv kinofotodokumentov

TsMAM: Tsentral'nyi munitsipal'nyi arkhiv gorod Moskv

منابع منتشر نشده:

Benvenuti, F., 'Stakhanovism and Stalinism, 1934–38', unpublished Discussion Paper,
SIPS no. 30 (CREES, University of Birmingham)

Buckley, M., 'The Obshchestvennitsa down on the Farm', paper presented to the VI
World Congress of ICCEES, Tampere, Finland, 31 July–4 August 2000

- Chatterjee, C., 'Celebrating Women: the International Women's Day in Russia and the Soviet Union, 1909-39', unpublished PhD dissertation (University of Indiana, 1995).
- Conze, S., 'Kaempferin – Arbeiterin – Mutterheldin: Die Frau in den Anforderungen des Sowjetstaates, 1941-1945', unpublished masters dissertation (Ruhr-Universitaet Bochum, 1992)
- Conze, S., 'Sowjetische Industrialarbeiterinnen in den Vierziger Jahren: Die Auswirkungen des Zweiten Weltkrieges auf die Erwerbstätigkeit von Frauen in der UdSSR', unpublished doctoral dissertation (University of Bielefeld, 1998)
- Hessler, J., 'Culture of Shortages: a Social History of Soviet Trade, 1917-53', unpublished PhD dissertation (University of Chicago, 1996).
- Hutton, M.J., 'Russian and Soviet Women, 1897-1939: Dreams, Struggles and Nightmares', unpublished PhD dissertation (University of Iowa, 1986)
- Kashkina, I.V., 'Dvizhenie zhen-obshchestvenits, 1934-42 gody', candidate degree dissertation abstract (Moscow State University, 1988)
- Mason, E., 'A Social Analysis of the Soviet Prison Camps of the 1930s', unpublished PhD dissertation (University of Birmingham, 2000)
- Smith, G.M., 'The Impact of World War II on Women, Family Life, and Mores in Moscow, 1941-1945', unpublished PhD dissertation (University of Stanford, 1989)
- Straus, K., 'The Transformation of the Soviet Working Class, 1929-1935: the Regime in Search of a New Social Stability', unpublished PhD dissertation (University of Pennsylvania, 1990)

روزنامه‌ها، نشریات و مجموعه‌ها:

Gigiena, bezopasnost' i patologiya truda

Industriya

Industriya sotsializma

Iskusstvo

Izvestiya

Izvestiya Narkomtruda
Kommunistka
Komsomol'skaya pravda
Krasnaya nov'
Krest'yanka
Kult'ura i byt
Lazur'
Leningradskaya pravda
Molodaya gvardiya
Obshchestvennitsa
Oktyabr'
Partiinoe stroitel'stvo
Pravda
Rabotnitsa
Rabotnitsa i krest'yanka
Sotsialisticheskoe zemledelie
Soviet Cultural Review
Stalinets
Sputnik agitatora
Trud
Tvorchestvo
Udarnitsa Urala
Vechernyaya Moskva
Za industrializatsiyu
Zhenskii zhurnal
Znamya

منابع روسی زبان:

Abolina, R.Ya., Sovetskoe iskusstvo perioda razvernutogo stroitel'stva sotsializma
(1933–41) (Moscow, 1964)

- Abramova, A.A., Okhrana trudovykh prav zhenshchin v SSSR (Moscow, 1954).
- Akhmatova, A., Iz shesti knig (Leningrad, 1940)
- Akopyan, I.S. (ed.), Zhenshchiny strany sotsializm (Moscow, 1939)
- Artyukhina, A., Itogi vsesoyuznogo s'ezda rabotnits i krest'yanok – chlenov sovetov (Moscow, 1927)
- Arutyunyan, Yu.V., Mekhanizatory sel'skogo khozyaistva SSSR v 1929–1957 gg. (Moscow, 1960)
- Bandalin, G. (ed.), Vsesoyuznaya khodozhestvennaya vystavka 'Industriya sotsializma': katalog (Moscow and Leningrad, 1939)
- Berlyand, A.S., Okhrana materinstva i mladenchestva (Moscow, 1935)
- Bil'shai, V.L., Reshenie zhenskogo voprosa v SSSR (Moscow, 1956).
- Chernushchenko, M.I., Tvorchestvo Very Ketlinskoi (Lvov, 1962).
- Chernyavskii, U.G., Voina i prodovol'stvie: snabzhenie gorodskogo naseleniya v velikuyu otechestvennuyu voynu, 1941–1945 (Moscow, 1964)
- Chertova, N., Razryv-trava (Moscow, 1939)
- Chirkov, P.M., Reshenie zhenskogo voprosa v SSSR (1917–1937gg.) (Moscow, 1978)
- Emel'yanova, E.D., Revolyutsiya, partiya, zhenshchina (Smolensk, 1971)
- Geroiny sotsialisticheskogo truda (Moscow, 1936)
- Industriya sotsializma: tematicheskii plan vsesoyuznoi khodozhestvennoi vystavki (Moscow, 1935).
- Istoriya sovetskogo rabochego klassa (Moscow, 1984).
- K vsesoyuznomu soveshchaniyu zhen khozyaistvennikov i inzhenerno-tekhnicheskikh rabotnikov legkoi promyshlennosti, vypusk 1, yanvar' 1937 (1937) and vypusk 2, fevral' 1937 (1937)
- Karavaeva, A., Zdravstvui, zhizn'! (Moscow, 1932)
- Karavaeva, A., Lena iz Zhuravlinoi roshchi (Moscow, 1938)
- Karavaeva, A., Voskhozhdenie (Moscow, 1938)
- Khoroshkin, V.P., Tvorchestvo V. Ketlinskoi 30–kh i 40–kh godov (Moscow, 1961)
- Kraval', A., Zhenshchina v SSSR (2nd edn) (Moscow, 1937)
- Kravchenko, E.K., Krest'yanka pri sovetskoi vlasti (Moscow, 1932)

- Kul'turnyi rezerv: zheny ITR Yaroslavskogo rezinkombinata k pervomu vsesoyuznomu soveshchaniyu (Yaroslavl', 1936).
- Leningrad v tsifrakh (Leningrad, 1935, 1936, 1938).
- Lobanova, Yu., Vsesoyuznaya khudozhestvennaya vystavka pishchevaya industriya. Otdel vystavki 'Industriya sotsializma': katalog (Moscow, 1939).
- Malukhina, A., 'Zhenshchiny v kolkhozakh – bol'shaya sila', Sotsialisticheskaya rekonstruktsiya sel'skogo khozyaistva, no. 3, 1938, pp. 24–36.
- Mar, A., Zhenshchina na kreste (Moscow, 1994).
- Materialy k mezhdunarodnomu kommunisticheskomu zhenskomu dnyu: 8 marta 1936 (Rostov-Don, 1936).
- Mezhdunarodnyi zhenskiy den' (Magnitostroi, 1934).
- Mitrofanova, A.V., Rabochii klass SSSR v gody Velikoi Otechestvennoi voyny (Moscow, 1971).
- Murmantseva, V., Sovetskie zhenshchiny v Velikoi Otechestvennoi voyny (Moscow, 1974).
- Naidionnaya doroga: sbornik ocherkov o rabote zhenshchin v kolkhoze (Moscow, 1935).
- Nikolaeva, K., Zhenshchina za boiyakh za kommunizm (Moscow, 1940).
- Nyurina, F.E., Patriotiki sovetskoi strany (Moscow, 1937).
- Obshchestvennitsy: opyt inzhenerno-tekhnikeskikh rabotnikov Zapadnoi Sibiri (Novosibirsk, 1936).
- Oktyabrem rozhdennye (Moscow, 1967).
- Osokina, Ye., Za fasadom 'Stalinskogo izobiliya' (Moscow, 1998).
- Panova, V., Sobranie sochinenii v 5 tomakh (Leningrad, 1989).
- Parnok, S., Sobranie sochinenii (Ann Arbor, 1979).
- Perel, Ya. and Lyubimova, A.A. (eds), Okhrana materinstva i mladenchestva (Moscow, 1932).
- Polonskaya, E., Lyudi sovetskikh budnei (Leningrad, 1934).
- Povesti Minuvshego (Leningrad, 1937).
- Profsoyuzy SSSR: dokumenty i materialy v chetyrekh tomakh, 1905–1963gg. (Moscow, 1963).

- Resheniya partii i pravitel'stva po khozyaistvennym voprosam (Moscow, 1968).
- Sbornik instruksii otdela TsK RKP po rabote sredi zhenshchin (Moscow, 1920).
- Seifullina, L., O literature: stat'i, zametki, vospominaniya (Moscow, 1958).
- Senyavskii, S.L., and Tel'pukhovskii, V. B., Rabochii klass SSSR, 1938–1965gg. (Moscow, 1971).
- Serebrennikov, G., 'Zhenskii trud v SSSR za 15 let', Voprosy truda, nos. 11–12, 1932, pp. 58–66.
- Shaburova, M.A., Zhenshchina – bol'shaya sila (Moscow, 1935).
- Sidorova, V., Rabota sredi zhenshchin v kolkhozakh i sovkhozakh (Moscow, 1932).
- Slavutskii, A., Praskov'ya Angelina (Moscow, 1960).
- Soveshchanie zhen khozyaistvennikov i inzhenerno-tekhnikeskikh rabotnikov tyazheloi promyshlennosti: stenograficheskii otchet, 10–12 maya 1936 goda (Moscow, 1936).
- Sovetskie pisateli: avtobiografii, tom 2 (Moscow, 1959).
- Sovetskie zhenshchiny (Moscow, 1938).
- Trud v SSSR: statisticheskii spravochnik (Moscow, 1936).
- Tsvetaeva, M., Posle Rossii (Paris, 1928).
- Tverskaya oblast': entsiklopedicheskii spravochnik (Tver, 1994).
- Uchasnitsy velikogo sozidaniya (Moscow, 1962).
- V edinom stroyu (Moscow, 1960).
- Vilenskii, S. (ed.), Dodnes' tyagoteet (Moscow, 1989).
- Voznesenskii, N.A., Voennaya ekonomika SSSR v period Otechestvennoi voiny (Moscow, 1948).
- Vsegda s vami: sbornik posvyashchennyi 50–letiyu zhurnala 'Rabotnitsa' (Moscow, 1964).
- Vsesoyuznaya perepis' naseleniya 1937 goda: kratkie itogi (Moscow, 1991).
- Vsesoyuznaya perepis' naseleniya 1939 goda: osnovnye itogi (Moscow, 1992).
- Vsesoyuznoe soveshchanie zhen komandnogo i nachal'stvuyushchego sostava RKKK: stenograficheskii oitchet, 20–23 dekabrya 1936 (Moscow, 1937).
- Zemskov, V.N., 'Zaklyuchennye v 1930–e gody: sotsial'no-demograficheskie problemy',

Otechestvennaya istoriya, no. 4, 1997, pp. 54–79.

Zhenshchina – bol'shaya sila: pervoe kraevoe soveshchanie zhen stakhanovtsev severnogo kraya, 15–17 aprelya 1936 goda: stenograficheskii otchet (Sevkraigiz, 1936).

Zhenshchina i byt: materialy po rabote sredi zhenshchin v klube, krasnom uglke, obshchezhitii, zhenkruzhke i dr. (Moscow, 1926).

Zhenshchina v kolkhoze – bol'shaya sila (Moscow, 1934).

Zhenshchina v strane sovetov: v pomosche besedchikam i agitatoram (Moscow, 1938).

Zhenshchiny strany sovetov (Moscow, 1977).

Zhenshchiny v revolyutsii (Moscow, 1959).

Zhenshchiny v sel'sovetakh (Moscow, 1934).

Zhenshchiny v sotsialisticheskom stroitel'stvo SSSR (Leningrad, 1932).

Zhenshchiny v SSSR: sbornik statisticheskikh materialov (Moscow, 1970).

منابع غیر روسی زبان:

Angelina, P., My Answer to an American Questionnaire (Moscow, 1951).

Atkinson, D., Dallin, A. and Lapidus, G. (eds), Women in Russia (Stanford, California, 1977).

Attwood, L. (ed.), Red Women on the Silver Screen: Soviet Women and Cinema from the Beginning to the End of the Communist Era (London, 1993).

Attwood, L., Creating the New Soviet Woman: Women's Magazines as Engineers of Female Identity, 1922–53 (London, 1999).

Babel, I., 1920 Diary (London, 1995).

Banks, M. (ed.), The Aesthetic Arsenal: Socialist Realism under Stalin (New York, 1993).

Barber, J. and Harrison, M., The Soviet Homefront, 1941–1945 (London, 1991).

Benvenuti, F., Fuoco sui sabotatori! Stachanovismo e organizzazione industriale in URSS 1934–38 (Rome, 1988).

Black, C.E. (ed.), The Transformation of Russian Society (Cambridge, 1967).

- Bobroff, A., 'The Bolsheviks and Working Women, 1905–20', *Soviet Studies*, vol. 26, no. 4, 1974, pp. 540–67.
- Bonnell, V.E., *Iconography of Power: Soviet Political Posters Under Lenin and Stalin* (London, 1997).
- Bonnell, V.E., *Roots of Rebellion: Workers' Politics and Organisations in St Petersburg and Moscow, 1900–14* (Berkeley, California, 1983).
- Bridger, S., *Women in the Soviet Countryside: Women's Roles in Rural Development in the Soviet Union* (Cambridge, 1987).
- Buber-Neumann, M., *Als Gefangene bei Stalin und Hitler* (Munich, 1962).
- Bucher, G., 'Struggling to Survive: Soviet Women in the Postwar Years', *Journal of Women's History*, vol. 12, no. 1, 2000, pp. 137–59.
- Buck, P.S., *Talk About Russia with Masha Scott* (New York, 1945).
- Buckley, M., *Women and Ideology in the Soviet Union* (Hemel Hempstead, 1989).
- Burgin, D., *Sophia Parnok: the Life and Work of Russia's Sappho* (New York, 1994).
- Carr, E.H. and Davies, R.W., *Foundations of a Planned Economy, 1926–29*, vol. 1 (Harmondsworth, 1969).
- Chatterjee, C., *Celebrating Women: the International Women's Day in Russia and the Soviet Union 1910–1939* (Pittsburgh, 2002).
- Chatterjee, C., 'Soviet Heroines and Public Identity, 1930–1939', *Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*, no. 1402, October 1999.
- Chen, J., *Soviet Art and Artists* (London, 1944).
- Clark, K., *The Soviet Novel: History as Ritual* (Chicago, 1981), and 2nd edn (London, 1985).
- Clarke, R.A., *Soviet Economic Facts, 1917–1970* (London, 1972).
- Clements, B.E., 'The Utopianism of the Zhenotdel', *Slavic Review*, vol. 51, no. 2, 1992, pp. 485–96.
- Clements, B.E., Engel, B.A. and Worobec, C.D., *Russia's Women: Accommodation, Resistance, Transformation* (Oxford, 1991).
- Clyman, T.W. and Greene, D. (eds), *Women Writers in Russian Literature* (Westport, Connecticut, 1994).

- Conquest, R., *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties* (London, 1968).
- Conquest, R., *Kolyma: the Arctic Death Camps* (London, 1978).
- Costlow, J.T., Sandler, S., and Vowles, J. (eds), *Sexuality and the Body in Russian Culture* (Stanford, California, 1993).
- Dallin, D.J., *The Real Soviet Russia* (London, 1947).
- Davies, R.W., *Crisis and Progress in the Soviet Economy, 1931–1933* (London, 1996)
- Davies, S., *Popular Opinion in Stalin's Russia: Terror, Propaganda and Dissent, 1934–41* (Cambridge, 1997).
- Dmitrievna, O., *Red Gaols: a Woman's Experiences in Russia's Prisons* (London, 1935).
- Dunmore, T., *Soviet Politics, 1945–1953* (London, 1984).
- Edmondson, L.H. (ed.), *Gender in Russian History and Culture* (London, 2001).
- Engel, B.A., *Between the Fields and the City: Women, Work and Family in Russia, 1861–1914* (Cambridge, 1994).
- Evans, J., "The Communist Party of the Soviet Union and the Women's Question: the Case of the 1936 Decree "In Defence of Mother and Child"", *Journal of Contemporary History*, vol. 16, no. 4, 1981, pp. 757–75.
- Farnsworth, B. and Viola, L., *Russian Peasant Women* (Oxford 1992).
- Fieseler, B., *Frauen auf dem Weg in die russische Sozialdemokratie, 1890–1917: Eine kollektive Biographie* (Stuttgart, 1995).
- Filtzer, D., *Soviet Workers and Stalinist Industrialisation: the Formation of Modern Soviet Production Relations, 1928–41* (London, 1986).
- Fitzpatrick, S., *The Cultural Front: Power and Culture in Revolutionary Russia* (London, 1992).
- Fitzpatrick, S., *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s* (Oxford, 1999).
- Frank, S. and Steinberg, M., *Cultures in Flux* (Princeton, New Jersey, 1994).
- Garros, V. (ed.), *Intimacy and Terror: Soviet Diaries of the 1930s* (New York, 1995).
- Gasiorowska, X., *Women in Soviet Literature, 1917–64* (Madison, Wisconsin, 1968).
- Geiger, K., *The Family in Soviet Russia* (Cambridge, Massachusetts, 1968).

- Getty, J. Arch, *Origins of the Great Purges: the Soviet Communist Party Reconsidered, 1933–38* (Cambridge, 1985).
- Getty, J. Arch, Rittersporn, G.T. and Zemskov, V.N., 'Victims of the Soviet Penal System in the Pre-War Years: a First Approach on the Basis of Archival Evidence', *American Historical Review*, vol. 98, no. 4, 1993, pp. 1017–49.
- Ginzburg, E., *Into the Whirlwind* (London, 1967).
- Glasse, A., 'The Formidable Woman: Portrait and Original', *Russian Literary Triquarterly*, no. 5, 1974, pp. 433–53.
- Gleason, A., Kenez, P. and Stites, R. (eds), *Bolshevik Culture: Experiment and Order in the Russian Revolution* (Bloomington, Indiana, 1985).
- Glickman, R., *Russian Factory Women: Workplace and Society* (London, 1984).
- Goldman, W.Z., *Women, the State and Revolution: Soviet Family Policy and Social Life, 1917–1936* (Cambridge, 1993).
- Goldman, W.Z., *Women at the Gates: Gender, Politics and Planning in Soviet Industrialization* (Cambridge, 2002).
- Goldman, W.Z., 'Industrial Politics, Peasant Rebellion and the Death of the Proletarian Women's Movement in the USSR', *Slavic Review*, vol. 55, no. 1, 1996, pp. 46–77.
- Gorzka, G. (ed.), *Kultur im Stalinismus* (Bremen, 1994).
- Hahn, W.G., *Post-war Soviet Politics: the Fall of Zhdanov and the Defeat of Moderation* (London, 1982).
- Halle, E., *Women in Soviet Russia* (London, 1934).
- Handbuch der Geschichte Russlands* (Stuttgart, 1983).
- Herling, G., *A World Apart* (London, 1986).
- Hindus, M., *Mother Russia* (London, 1943).
- Hodgman, D.R., *Soviet Industrial Production, 1928–1951* (Cambridge, 1954).
- Hoffman, D., *Peasant Metropolis: Social Identities in Moscow, 1929–41* (London, 1994).
- Hogan, H., 'Industrial Rationalization and the Roots of Labor Militance in the St Petersburg Metalworking Industry, 1901–14', *Russian Review*, vol. 42, no. 2, 1983, pp. 163–90.

- Hoisington, S.S., *A Plot of Her Own: the Female Protagonist in Russian Literature* (Evanston, Illinois, 1995).
- Holmgren, B., *Women's Works in Stalin's Time: on Lidiia Chukovskaia and Nadezhda Mandelstam* (Bloomington, Indiana, 1993).
- Hosking, G., *The First Socialist Society: a History of the Soviet Union from Within* (Cambridge, Massachusetts, 1995).
- Husband, W.B., *Revolution in the Factory: the Birth of the Soviet Textile Industry* (Oxford, 1990).
- Ilic, M., *Women Workers in the Soviet Interwar Economy: from 'Protection' to 'Equality'* (London, 1999).
- Kelly, C., *History of Russian Women's Writing* (Oxford, 1994).
- Kelly, C. and Shepherd, D. (eds), *Constructing Russian Culture in the Age of Revolution: 1881–1940* (Oxford, 1998).
- Kenez, P., *Cinema and Soviet Society, 1917–53* (Oxford, 1992).
- Khlevnyuk, O. and Davies, R.W., 'The End of Rationing in the Soviet Union, 1934–1935', *Europe–Asia Studies*, vol. 51, no. 4, 1999, pp. 557–609.
- King, B., *Women in Post-war Russia* (London, 1947).
- Kingsbury, S.M. and Fairchild, M., *Factory, Family and Woman in the Soviet Union* (New York, 1935).
- Koenker, D., 'Men against Women on the Shop Floor in Early Soviet Russia: Gender and Class in the Soviet Workplace', *American Historical Review*, vol. 100, no. 5, 1995, pp. 1438–64.
- Kotkin, S., *Magnetic Mountain: Stalinism as Civilization* (Berkeley, California, 1995).
- Lapidus, G.W., *Women in Soviet Society* (London, 1978).
- Liljestrom, M., Mantysaari, E. and Rosenholm, A. (eds), *Gender Restructuring in Russian Studies* (Tampere, 1993).
- Linz, S. (ed.), *The Impact of World War II on the Soviet Union* (New Jersey, 1985).
- Lipper, E., *Eleven Years in Soviet Prison Camps* (London, 1950).
- Luker, N. (ed.), *From Furmanov to Sholokov: an Anthology of the Classics of Socialist Realism* (Ann Arbor, 1988).

- Marsh, R., (ed.), *Women in Russia and Ukraine* (Cambridge, 1996).
- Marsh, R., (ed.), *Women and Russian Culture: Projections and Self-Perceptions* (Oxford, 1998).
- McDermott, K. and Morison, J. (eds), *Politics and Society Under the Bolsheviks* (London, 1999).
- McNeal, R.H. (ed.) *I.V. Stalin: Works* (Stanford, California, 1967).
- Neary, R.B., 'Mothering Socialist Society: the Wife-Activists' Movement and the Soviet Culture of Daily Life, 1934–41', *Russian Review*, vol. 58, no. 3, 1999, pp. 396–412.
- Oja, M.F., 'From Krestianka to Udarnitsa: Rural Women and the Vydvizhenie Campaign, 1933–1941', *Carl Beck Papers in Russian and East European Studies*, no. 1203, 1996, pp. 5–6.
- Pilnyak, B., *The Volga Falls to the Caspian Sea*, trans. C. Malamuth (New York, 1931).
- Pim, A. and Bateson, E., *Report on Russian Timber Camps* (London, 1931).
- Ransel, D.L. (ed.), *The Family in Imperial Russia* (Urbana, Illinois, 1978).
- Reese, D., Rosenhaft, E., Sachse, C. and Siegel, T. (eds), *Rationale Beziehungen? Geschlechterverhältnisse im Rationalisierungsprozess* (Frankfurt, 1993).
- Reid, S.E., 'Masters of the Earth: Gender and Destalinisation in Soviet Reformist Painting of the Khrushchev Thaw', *Gender and History*, vol. 11, no. 2, 1999, pp. 276–312.
- Reynolds, S. (ed.), *Women, State and Revolution: Essays in Power and Gender in Europe since 1789* (Brighton, 1986).
- Rimmel, L., 'Another Kind of Fear: the Kirov Murder and the End of Bread Rationing in Leningrad', *Slavic Review*, vol. 56, no. 3, 1997, pp. 481–99.
- Rossi, J., *The Gulag Handbook* (New York, 1989).
- Rossmann, J., 'The Teikovo Cotton Workers' Strike of April 1932: Class, Gender and Identity Politics in Stalin's Russia', *Russian Review*, vol. 56, no. 1, 1997, pp. 44–69.
- Schlesinger, R. (ed.), *The Family in the USSR: Changing Attitudes in Soviet Russia* (London, 1949).
- Schrand, T., 'Soviet "Civic-Minded Women" in the 1930s: Gender, Class and

- Industrialization in a Socialist Society', *Journal of Women's History*, vol. 11, no. 3, 1999, pp. 126–50.
- Segbers, K., *Die Sowjetunion im Zweiten Weltkrieg* (Munich, 1987).
- Serebrennikov, G.N., *The Position of Women in the USSR* (London, 1937).
- Siegelbaum, L., *Stakhanovism and the Politics of Productivity in the USSR, 1935–41* (Cambridge, 1988).
- Solzhenitsyn, A., *The Gulag Archipelago, 1918–56* (London, 1975).
- Stites, R., *The Women's Liberation Movement in Russia: Feminism, Nihilism and Bolshevism* (Princeton, New Jersey, 1978).
- Thompson, T.L. and Sheldon, R. (eds), *Soviet Society and Culture* (Boulder, Colorado, 1988).
- Timasheff, N.S., *The Great Retreat: the Growth and Decline of Communism in Russia* (New York, 1946).
- Thurston, R., 'The Soviet Family during the Great Terror, 1935–41', *Soviet Studies*, vol. 43, no. 3, 1991, pp. 553–74.
- Thompson, T. and Sheldon, R. (eds), *Soviet Society and Culture* (Boulder, Colorado, 1988).
- Tomei, C. (ed.), *Russian Women Writers* (New York, 1999).
- Tovrov, J., *The Russian Noble Family: Structure and Change* (New York, 1987).
- Tucker, R.C., (ed.), *Stalinism: Essays in Historical Interpretation* (New York, 1977).
- Tupitsyn, M., *After Perestroika: Kitchenmaids or Stateswomen* (New York, 1993).
- Vilensky, S. (ed.), *Till My Tale is Told: Women's Memoirs of the Gulag* (Bloomington, Indiana, 1999).
- Viola, L., *Peasant Rebels under Stalin* (New York, 1996).
- Viola, L., 'Bab'i bunty and Peasant Women's Protest during Collectivisation', *Russian Review*, vol. 45, no. 1, 1986, pp. 23–42.
- Voinovich, V., *The Life and Extraordinary Adventures of Private Chomkin*, trans. R. Lourie (New York, 1977).
- Waters, E., 'The Modernisation of Russian Motherhood, 1917–37', *Soviet Studies*, vol. 44, no. 1, 1992, pp. 123–35.

- Wheatcroft, S.W., 'The Scale and Nature of German and Soviet Repression and Mass Killings, 1930–1945', *Europe–Asia Studies*, vol. 48, no. 8, 1996, pp. 1319–53.
- Women in the USSR: Brief Statistics (Moscow, 1960).
- Wood, E., *The Baba and the Comrade: Gender and Politics in Revolutionary Russia* (Bloomington, Indiana, 1997).
- Wood, E., 'Class and Gender at Loggerheads in the Early Soviet State: Who Should Organize the Female Proletariat and How?', in L. Frader and S. Rose (eds), *Gender and Class in Modern Europe* (Ithaca, 1996) pp. 294–310.
- Yedlin, T. (ed.), *Women in Eastern Europe and the Soviet Union* (New York, 1980).
- Youngblood, D., *Soviet Cinema in the Silent Era, 1918–35* (Ann Arbor, 1985).
- Zajdlerowa, Z., *The Dark Side of the Moon* (Hemel Hempstead, 1989).